

DESETA SOČA OD 12. SVIBNJA D

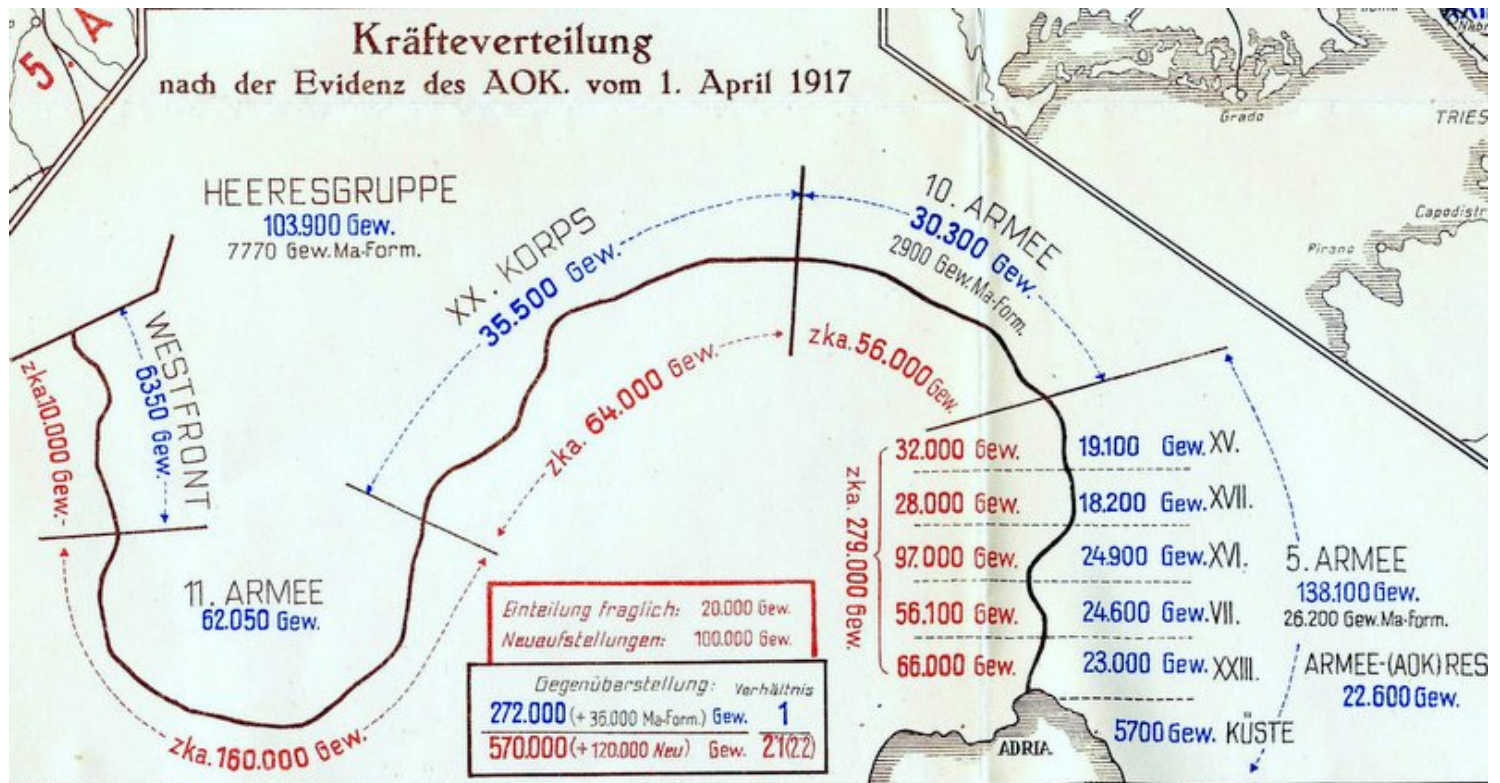

Mjesta krvavih borbi na rijeci Soči: samostan na Sv. Gori, u pozadini Sv. Gabrijel te Panovečka šuma i Sv. Marko (snimio: Matjaž Prešern).

ANSKA BITKA DO 5. LIPNJA 1917.

Obostrani razmještaj snaga na Jugozapadnom bojištu početkom travnja 1917. s brojnim stanjem snaga na bojištu. Prikazano područje od rijeke Soče na istoku pa preko Alpi i južnog Tirola do švicarske granice. (izvor: ÖULK VI, Prilog 4, izvadak)

Deseta sočanska bitka, koja je trajala tri tjedna, odvijala se u znatno većim razmjerima od devet ranijih bitaka

tekst i foto: Nikola Tominac

Iako ratna situacija na početku 1917. nije bila povoljna za sile Antante zbog neuspješnog razvoja proljetne ofenzive na Zapadnom bojištu u Francuskoj, revolucionarnih događaja u Rusiji i složenog stanja u talijanskoj vojsci, talijansko Vrhovno zapovjedništvo ipak je početkom svibnja odlučilo riješiti rat protiv Austro-Ugarske novom ofenzivom. Iskoristilo je značajno povećanje broja postrojbi tijekom 1917. i time okupiti veću masu vojnika i opreme na Sočanskom bojištu u odnosu na protekle bitke. S druge strane, strateška situacija talijanske vojske bila je od svibnja 1916. mnogo nepovoljnija nego prije. Naime, mnogi dotadašnji bedem visoravni Arsiero i Asiago u Južnom Tirolu, koji je trebao pružati pouzdanu sigurnost u stražnjem dijelu Jugozapadnog bojišta, bili

neuspješni. Zbog toga je vrhovno zapovjedništvo moralo trajno rasporediti značajne vojne efektivne prema južnom Tirolu i time smanjiti veću operativnost na rijeci Soči.

PRIPREME ZARAČENIH SNAGA

Talijanske snage Deseta sočanska bitka, koja je trajala tri tjedna, odvijala se u znatno većim razmjerima od devet ranijih bitaka koje su bile prvenstveno vezane za južno područje na visoravni Doberdob i Kras, uglavnom između rijeke Vipave i mora. Talijani su se nadali da bi svojim napadom na rijeku Soči mogli konačno odlučiti rat i nakon izvjesnog oklijevanja krenuli u realizaciju ovog velikog i vrlo složenog plana. Šest je mjeseci talijansko vrhovno zapovjedništvo do krajnjih granica naprezalo sve državne resurse kako bi osiguralo dovoljne re-

surse za bitku. Na kraju je vrhovno zapovjedništvo moglo rasporediti oko 280 000 boraca na prvoj liniji. Te su snage ustrojene u 59 divizija, sa 110 pješačkih brigada, 21 pukovnicu bersagliera, 4 samostalne bojne bersagliera, 88 bojni alpina i nekoliko bojni Financijske straže. Ukupna snaga bila je oko 850 bojni, 3.000 lakih i 2.100 teških topova i 8.200 strojica. Tu su bile i teške baterije koje su posudile Velika Britanija i Francuska, te - konačno - 1500 rovovskih minobacača velikog kalibra. Oko polovice ovih snaga trebala je sudjelovati u odlučujućoj bitci, koja se ovoga puta nije vodila samo između mora i grada Gorice (njem.: Görz), već i prema sjeveru sve do sela Kanal (Canale) na fronti dugoj oko 50 km.

Za glavnu ofenzivu na Soči je bila zadužena 3. vojska pod zapovjedništvom vojvode od Aoste, koja

je bila razmještena od Jadranskog mora do rijeke Vipave, te Gorička vojska („Zona di Gorizia“) pod zapovjedništvom generala Luigi Capella, koja je držala zonu odgovornosti od rijeke Vipave na jugu do sela Ajbe na sjeveru. Prema zapovijedi talijanskog načelnika glavnog stožera generala Luigi Cadorne od 19. travnja, operacija na rijeci Soči trebale su se odvijati u tri faze:

I. - Najprije duž cijele bojišnice pokreće se jaka topnička priprema u trajanju 3 - 4 dana.

II. - Zatim bi Gorička vojska izvršila iznenadni napad u svojoj zoni odgovornosti od sela Kanal (Canale) do Gorice i zauzela greben koji se proteže po vrhovima istaknutih kota Sv. Marko (kota 227) - Sveti Gabrijel (slov.: Škabrijel, kota 645) - Sveta Gora (kota 682) - Vodice - Kuk (kota 611) - „krvava“ kota 383 istočno od sela Plave na sjeveru.

III. - Nakon toga kao i u dosadašnjih devet bitaka na Soči trebala je krenuti na južnom krilu 3. vojska sa 16 divizija (186 bojni) na prostoru između rijeke Vipave i mora - uglavnom na Krasu - i osvojiti vrlo važne uzvisine Trstelj (k. 643) i Grmadu (njem.: Hermada, k. 323) i time otvoriti put prema Trstu.

Za uvod je potrebno napomenuti da su se na grebenu od kote 383 na sjeveru pa do Svete Gore na jugu vodile najteže i najkrvavije borbe tijekom ove bitke. To se najbolje može vidjeti iz podatka da su Talijani napadali Svetu Goru (Mt. Santo) i Vodice čak 18 puta, a kotu 383 13 puta!

Gorička vojska sastojala se od 12 pješćakih divizija ili 146 bojni i imala je impozantnu topničku silu od 988 topova i 402 minobacača. Nasuprot austrougarskog XVII. zbora razmješteni su talijanski VIII., VI. i II. zbor. Topništvo Goričke vojske je bila raspoređeno na dominantnom području na Koradi (kota

812) na sjeveru pa do Mt. Sabotina (kota 609) na jugu sa zadaćom da snažnom vatrom „pokriju“ austrougarske položaje na crti obrane Kuk - Sv. Gora - Sv. Gabrijel s posebnom zadaćom uništenja utvrđenih položaja.

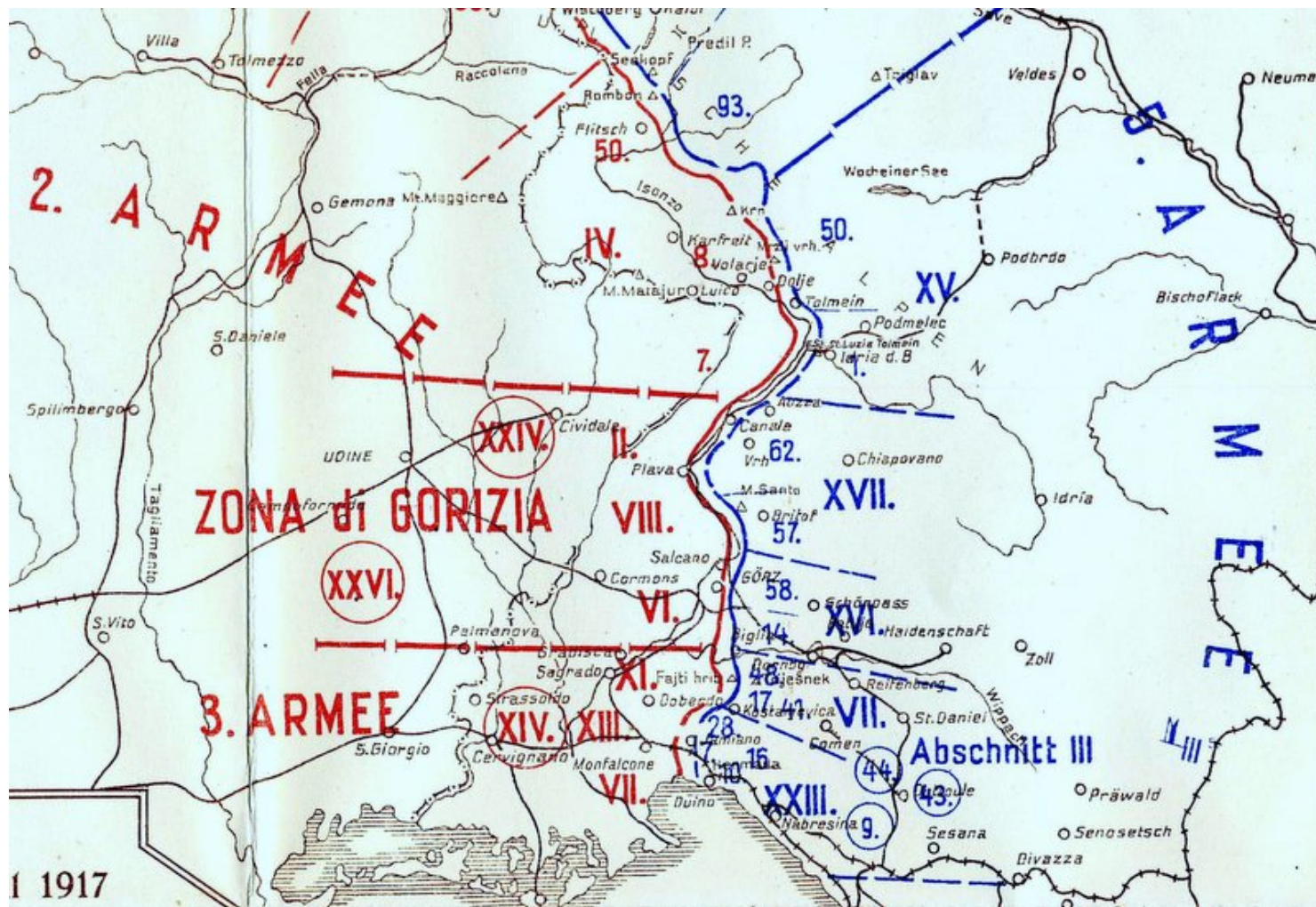
Zapovjednik Goričke vojske (Zona di Gorizia) general Capello je vjerovao da će sa svoja tri zbora; VIII., VI. i II. - i vrlo snažnim pričuvama (XXIV. zbor i brojne ostale samostalne postrojbe) biti u stanju osvojiti sjeverne i istočne bastione Goričkog bazena. Prva zadaća VIII. zbora (7., 24. i 48. PD), bila je usmjerena na zauzimanje uzvisina istočno od grada Gorice: Sv. Marko - Panovečka šuma - rijeka Vipava, i proboj u istočno područje doline r. Vipave. Za proboj prema Sv. Gabrijelu i Sv. Gori planiran je VI. zbor sastava 8. i 10. PD. Naime, spoj uzvisina - Sveta Gora (k. 682), Vodice (k. 652) i Kuk (k. 611) - čini neprekinuti lanac koji je zbog dobre međusobne povezanosti bilo vrlo teško napada-

ti. Taj se lanac na sjeveru postupno spušta prema selu Plave i rijeci Soči gdje je moguće s njega krenuti prema jugu. Zbog toga je talijanski II. zbor (3., 47. i 60. PD) trebao krenuti s mostobrana kod sela Plave i kroz selo Zagoru probiti se prema kotama Kuk (611) i Vodice (652), te pozadinskoj koti Kobilek (627) i spojiti se sa snagama VI. zbora koje su istovremeno nastupale prema Svetoj Gori te dalje nastaviti prema istoku ovisno o razvoju operativne situacije.

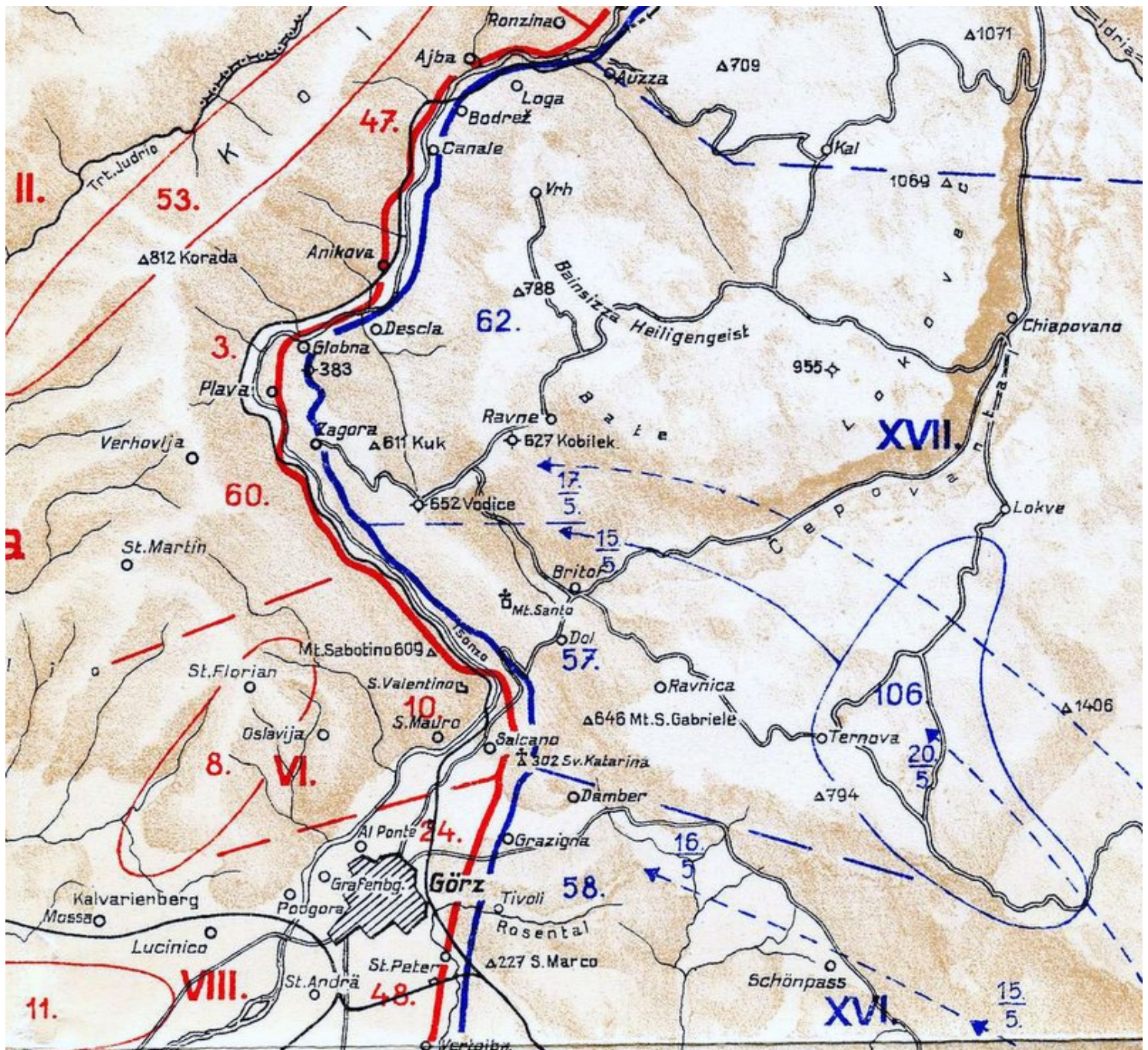
Ovakav slijed događaja trebao je zavarati austrougarske snage i navesti ih da njihove pričuve skrenu u pogrešnom smjeru. Kako bi se olakšalo snažno topničko djelovanje, nekoliko teških, ali lako pokretnih baterija grupirano je u posebne skupine kako bi se po potrebi mogle brzo prebacivati između pojedinih sektora. U prvoj fazi bitke Gorička vojska bi imala 53 baterije, dok bi 3. vojska imala 18 baterija. U drugoj fazi skupine iz 3. vojske bi se brzo

prebacile na područje Gorice, gdje bi se pridružile borbama Goričke vojske. U trećoj, odlučujućoj fazi sve bi se te snage stavile pod nadležnost 3. vojske, zajedno sa skupinama iz Goričke vojske tako da bi 3. vojska imala na operativnom raspolaganju 47 vrlo teških, 733 teška i 470 lakih topova, kao i 584 rovovska minobacača. Taj je manevar bio nadahnuto zamišljen, ali vrlo težak i složen za provedbu; ostavljao je malo prostora za improvizacije tijekom provođenja operacija i zbog toga je naišao na kritike zapovjednika dviju glavnih talijanskih grupacija.

Austrougarske snage
Trebalo je napomenuti da su u Šestoj sočanskoj bitki iz kolovoza 1916. Talijani uspjeli osvojiti hrbat Podgoru i grad Goricu, a južni obrambeni položaji austrougarske vojske s visoravni Doberdo, pomaknut je prema istoku na kotu 432 - Fajti hrib. Na sjevernom dijelu bojišta uzvisine Sveti Gabrijel i Sveta Gora

Obostrani razmještaj strategijskih snaga na rijeci Soči početkom travnja 1917. U ovom djelu detaljnije su istražene operacije k.u.k. 5. vojske generala Borojevića, a sa talijanske Zona di Gorizia (Gorička vojska) generala Capella i 3. vojske vojvode od Aoste (izvor: ÖULK VI, Prilog 4, izvadak).

Raspored snaga i ešaloniranje austrougarskih pričuva prema prvoj crti obrane do 20. svibnja (Izvor: ÖULK VI, Prilog 7, izvadak)

(Mt. Santo), time su postale prvi borbeni položaj i važne za obranu čitavog bojišta. Sljedeće tri jesenske bitke iz 1916. godine donijele su Talijanima malo osvojenog prostora i to samo na visoravni Kras južno od Gorice. Nova, gotovo šestomjesečna pauza u operacijama je donijela teško narušenoj 5. vojsci pod zapovjedništvom generala pukovnika Svetozara pl. Borojevića dugo očekivani odmor i vrijeme za popunu, reorganizaciju i jačanje snaga. Uoči bitke raspolagala je s oko 160.000 vojnika raspoređenih

u 215 bojni sa 151.900 pušaka, 336 baterija topništva (196 lakih, 115 teških i 25 vrlo teških), 12 zrakoplovnih skupina, 1670 konja, 714 minobacača, 1765 strojnica. Sastojala se od XXIII., VII., XVI., XVII i XV. zborna.

Za ovaj rad su važna djelovanja k.u.k. XVII. zborna i talijanske Goričke vojske u borbama na visoravni Banjšica (njem.: Bainsizza Heiligengeist) i dio zone odgovornosti k.u.k. XVI. zborna oko Sv. Gabrijele i uzvisina južno od njega u kojem su bile pojedine postrojbe

sa sadašnjeg ozemlja Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a koje će biti posebno naznačene u nastavku teksta.

Stanje operativnog prostora za Banjšicu najbolje ocjenjuje u jednom svom izvještaju general Anton Pitreich jedan od najbližih suradnika generala Borojevića i značajan povjesničar Prvog svjetskog rata: "Plato Banjšica, a posebno okolni visoravni uglavnom je golo, neplodno kamenito tlo. Samo su mjestimice postojali tanki slojevi tla. Padine su bile gole ili samo slabo prekrivene

šikarom. Surove granitne visoravni Lom, Kal, Banjšica i Trnovo (Ternova) bile su bez vode i vrlo teško prohodne; strmo su se uzdizale u visine i do 1.000 metara. Bile su više-manje pustinja kamena, koji su braniteljima nanijeli veoma teške patnje i neimaštine. Zbog velike udaljenosti od željezničkih postaja opskrba snaga na ovim nestoljubivim uzvisinama bila je sama po sebi veliki problem. Bilo je teško ne samo pravodobno dopremiti vojnu opremu, već i rasporediti pričuve u trenucima opasnosti. Budući da smo

se pouzdali u barijeru sočanske klisure, koja se nalazi ispred najvećeg dijela bojišnice - koja ionako nije bila na izravnoj liniji napredovanja prema Trstu ili Ljubljani poput Krasa i Vipavske doline - do sada su nam bili jedini napori da ovo područje pripremimo za veliku bitku - je bila nedovoljna improvizacija vlastitih položaja. Stoga smo bili vrlo daleko od toga da imamo "položaj" u modernom smislu. Oduvijek je nedostajalo sredstava, a posebice radne snage za uređenje položaja.“ Iz ovoga možemo vidjeti beskrajne poteškoće s kojima su se susretale postrojbe i njihovi zapovjednici na ovom dijelu bojišta.

Austrougarski XVII. zbor - sektor (Abschnitt) II.a -, zapovjednik podmaršal Ludwig Fabini, sastojao se na početku borbi od dvije divizije: 57. PD, zapovjednik general bojnik (GM) pl. Hrozny, sastava: 5. PBrig zapovjednik pukovnik (Oberst) pl. Arbori. U sastavu ove brigade je III. bataljun zagrebačke 25. LstPP na Svetoj Gori (Mt. Santo) sjeverno od grada Gorice (Görz) i slovenska 87. PP iz Celja; - 18. PBrig kojom je zapovijedao Hrvat pukovnik Vladimir Laxa. Kasnije će im se pridružiti 24. LstBrBrig. 62. PD, zapovjednik GM Guido Novak pl. Arienti, sastava: 205. LstPBrig, zapovjednik pukovnik (Oberst) pl. Lewandovski i 121. PBrig, zapovjednik pukovnik (Oberst) Kouff. U sastavu ove brigade je bila dalmatinska 22. PP sa tri bataljuna u širem području kod sela Zagora.

Zbor je ukupno imao 18.100 pješaka, 110 konja; 136 lakih, 40 srednjih i 4 teška topa, te 193 strojnice. Obranu XVII. zboru na potezu od kapelice Sv. Katarina (k. 302, kod s. Solkana (Salcano) kod Gorice na jugu pa do sela Avče (Auzza) na sjeveru držale su navedene dvije divizije.

Treba napomenuti da su za obranu ovoga prostora bile važne i snage sjevernog krila susjednog XVI. zboru, a posebno njegove 58. PD generala Erwina Zeidlera u kojoj su značajno zastupljene hrvatske postrojbe. Ova divizija sastojala se iz 4. i 5. BrBrig. U 5. BrBrig bile su karlovačka 96. PP, dalmatinske 23. (Zadar) i 37. (Gruž-Dubrovnik) streljačke pukovnije (Schützenregiment). Lička 79. PP bila je u sastavu 48. PD u armijskoj pričuvni na Krasu, gdje je bila i 3. bojna tuzlanske bh 3. PP u sastavu XXIII. zboru. Pojedini Hrvati su obnašali visoke

vojne dužnosti. Tako je zapovjednik 5. vojske general Svetozar Borojević, zapovjednik 1. LstPBrig/14. PD general Teodor Soretić, 18. PBrig pukovnik Vladimir Laxa, a obalnog područja Rijeke (Abschnitt V – Küstenrayon Fiume) podmaršal Nikola Ištvanović.

U zoni odgovornosti k.u.k. 62. PD bila je posebno kritična linija kod sela Plav gdje su Talijani uspjeli u prvoj polovici lipnja 1915. osvojiti i zadržati dio prostora sa istočne obale rijeke Soče kao osnovicu za daljnji proboj prema grebenu kota 383 – Kuk (kota 611) – Vodice (kota 552). Tu su u više navrata provaljivali u obrambene rovove kod sela Globna, Paljeva i Zagore ali obrambene snage su ih uvijek uspjevale odbaciti. Dominantni dio ovog položaja, koji je bio najizloženiji neprijateljskoj vatri, tzv. "krvava" kota 383 kod sela. Plava je ostala neosvojiva. Također je često napadano i sela Zagora s mostobranom i cestovnom blokadom - nekadašnjom vezom sa vrlo važnim Mt. Sabotinom (kota 609) u zaleđu. Zbog toga je bilo nekoliko austrougarskih pokušaja da se Talijani odbace s položaja mostobrana kod sela Plava i Zagore, ali su uvijek neuspješno završavali i s velikim gubicima osobito zbog djelovanja bočne topničke vatre s planine Korada (kota 812) i grebena Mt. Sabotin. Prijašnji zapovjednik zbora general Karl Křítek u jesen 1916. zatražio je od vojnog zapovjedništva da se glavna linija obrane premjesti na tadašnju drugu liniju obrane, odnosno, na glavni greben preko kote 652 (južno od Vodica) - Kuk (kota 611) – kota 363 - selo Britof. Međutim, divizijski zapovjednik GM Guido Novak pl. Arienti zagovarao je održavanje postojeće crte. Njezina prednost je bila u tome što je Talijane držala na malom operativnom prostoru i time je spriječeno njihovo širenje uz istočnu obalu rijeke Soče. Zapovjedništvo vojske odlučilo je podržati Novaka pl. Arienti, koji u predstojećoj Desetoj sočanskoj bitci ipak nije uspio zadržati ni položaj kod s. Plava kao ni glavni položaj Kuk iza njega. Sve se to dogodilo radi zanemarivanja pravovremene izgradnje zaklona otpornih na razorno talijansko topničko djelovanje čime su borbene postrojbe ostale slabo zaštićene. Velika kaverna za dvije satnije na grebenu Kuk jug (k. 611) bila je odličan pričuvni smještaj, ali, kako se naknadno pokazalo, bez presudne

važnosti za vođenje naredne bitke. Bojni rov od sela Zagore do sedla k. 503 prema Sv. Gori (Mt. Santo), kao poveznica s položajem na grebenu, također je bio tehnički neispravan i slabo uređen. Od 12 bojni na oko 18 km duge divizijske crte obrane na odsjeku Plava koju je pokrivala 121. PBrig iz 62. PD - nalazila se po jedna bojna sa po 700 pušaka po kilometru u borbenim rovovima usječenim u kamenjaru sa brojnim kavernama otpornim na topničko djelovanje. U dijelu koji je pokrivala 205. LstPBrig prema sjeveru, obrambeni položaji bili su gotovo u humusnom tlu. Tu su bila razmještena samo četiri landsturm bojne s oko 350 pušaka po kilometru. Na odsjeku kojeg je držala 57. PD prema jugu (Sv. Gora i Sv. Gabriel), koji je bio širok samo 5 km, borbeni rovovi bili su u cijelosti u kamenu. U oba reda bile su brojne ojačane kaverne, gotovo po jedna za svaki vod. Sjajna tehnička izvedba i organizacija obrane ostvarena je zahvaljujući utjecaju zapovjednika 18. PBrig. pukovnika Laxe. To se posebno uspješno pokazalo u narednim bitkama.

U dijelu obrambene crte 5. PBrig. kod samostana Sveta Gora bio je jedini pristup samo preko izrazito teške strme padine iz smjera rijeke Soče. Na jedan kilometar bojišta bile su dvije bojne s oko 1400 pušaka. U divizijskom odsjeku bilo je 60 strojnica, 6 pješačkih topova, 93 minobacača i bacača granata, 48 lakih, 8 srednjih i 2 teška topa, ukupno 58, uključujući i 10 topova starijih tipova. Neka od tih oruđa nalazila su se u Panovečkoj šumi (njem.: Panowitz Wald) kod XVI. zboru, odakle su kvalitetno „pokrivali“ položaje na Sv. Gabrijelu i Svetoj Gori.

POČETAK BORBI

Prvi dio bitke od 12. do 20. svibnja i djelovanja Goričke vojske Generala Borojevića i viša austrougarska zapovjedništva mučilo je pitanje gdje će se dogoditi glavni talijanski udar? Nije bilo realno očekivati da će Talijani jednakom snagom udariti duž cijele fronte od 50 km. Prema pokretima talijanske vojske činilo se da će početni udar biti usmjeren prema visoravni Banjšica, kako bi se zavarale obrambene snage na južnom dijelu bojišta, a poslije toga će vjerojatno krenuti glavni udar kao u do sadašnjim bitkama na južnom krilu bojišta i to na području Krasa i dolini rijeke

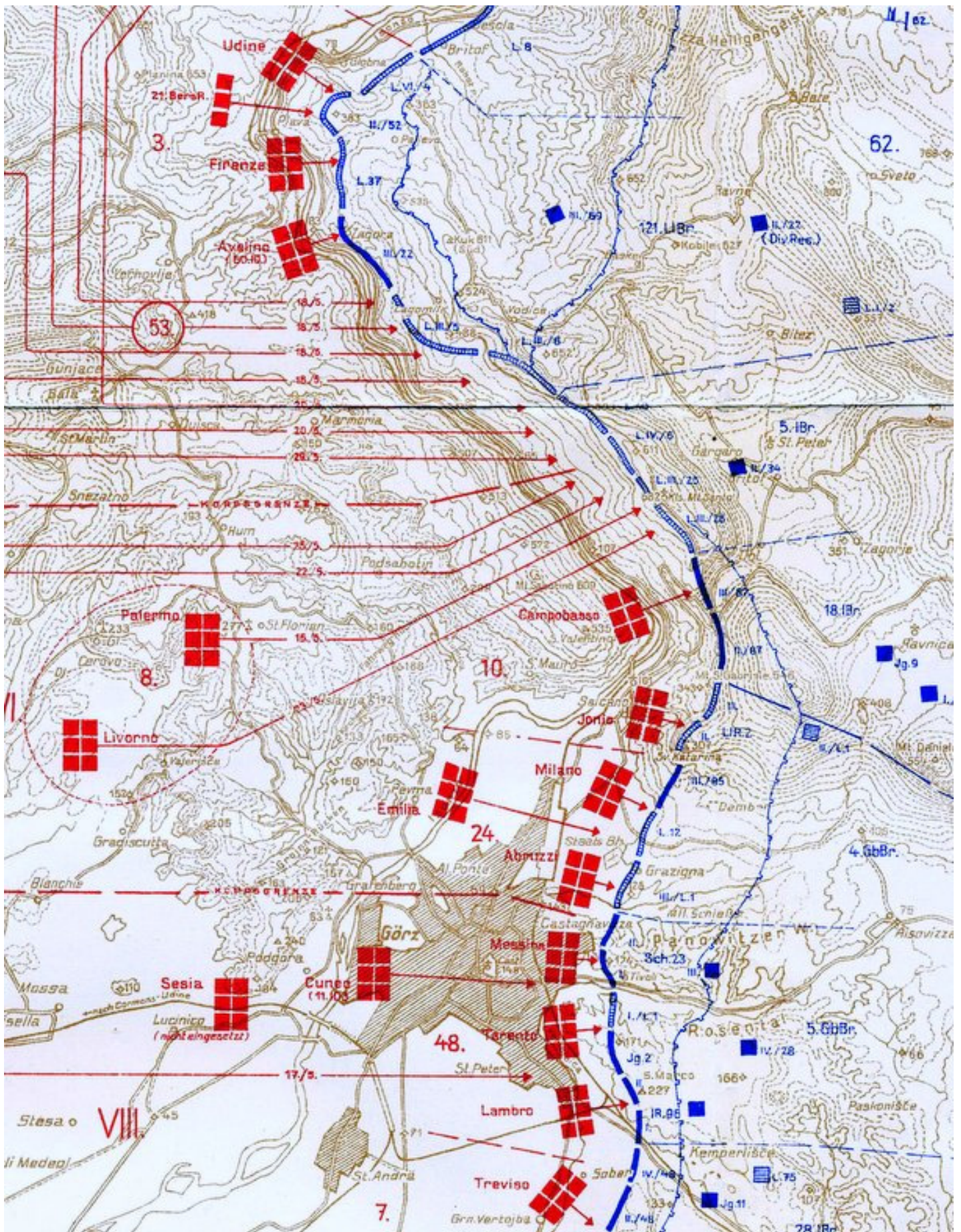
Vipave.

U međuvremenu su patrole uspjele zarobiti nekoliko talijanskih vojnika na području kod Sv. Gabrijela i kod sela Zagore, od kojih su saznalo da Talijani ipak planiraju velike napade kod sela Kanal i Avče (Auzza) na sjeveru bojišta. U noći od 1. na 2. svibnja stražari su kod sela Avče čuli živahan promet vozila i posumnjali da se iskrcava mosna konstrukcija - pontoni. Nešto kasnije su saznali da je cijela brigada Udine raspoređena nešto južnije kod sela Plava.

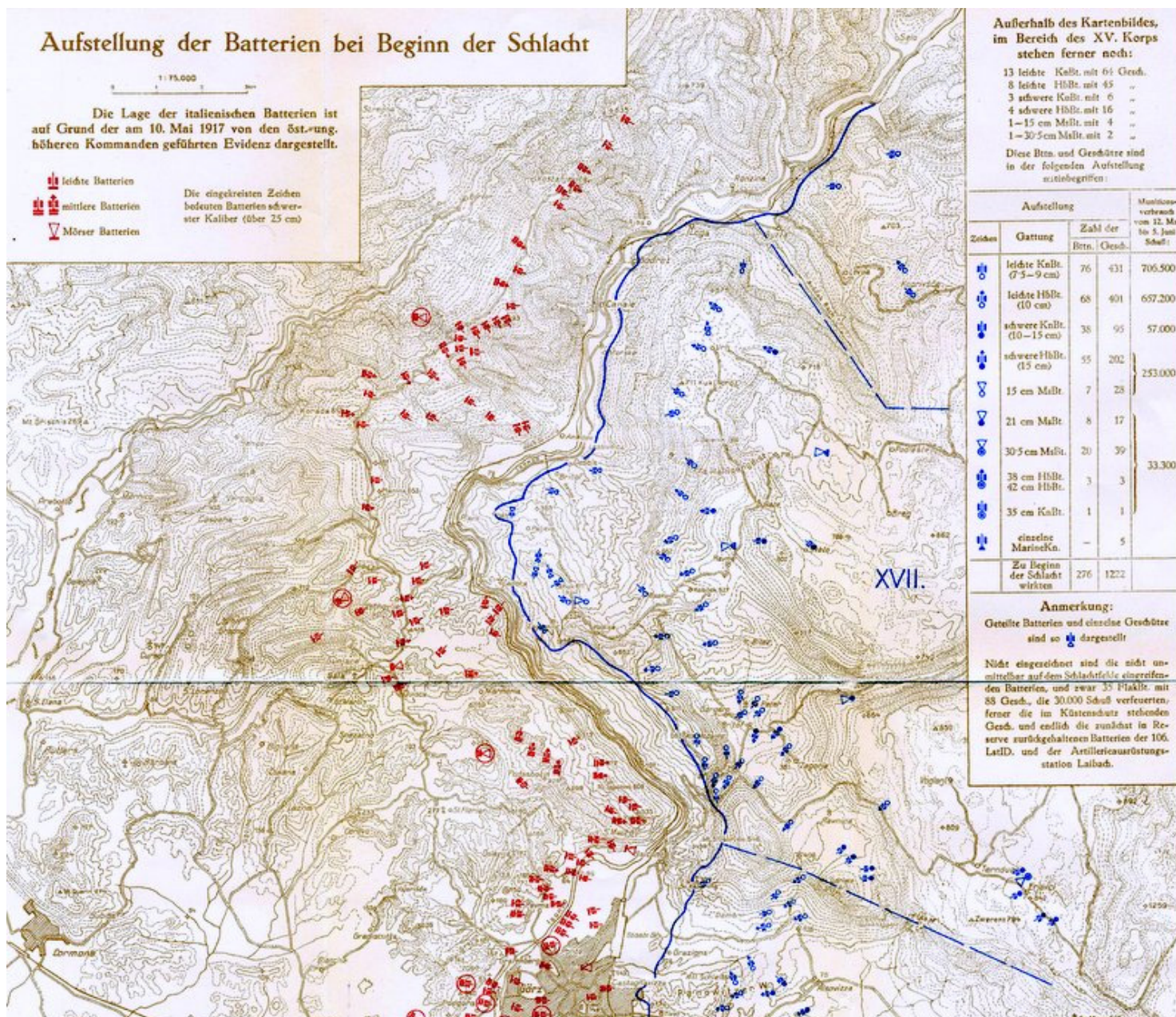
Dakle, nije bilo sumnje da se može očekivati veliki talijanski napad na ovom dijelu bojišta. Sukladno tome, postrojbe su izvučene s poligona za obuku, najvažniji dijelovi druge linije su zaposjednuti, a posebno su ustrojene divizijske i zbarske pričuve. Na drugoj liniji obrane sjeverno od kote Vrh (k. 601), postavljene su četiri interventne bojne. Dio snaga je radio na tehničkom usavršavanju pozadinskih položaja, osobito na potezu Kuk (Sjever) – Jelenik - Vodice, a posebno kod Kuka - Jug i kote 652 zapadno od s. Ravne.

Tijekom 7. svibnja zapovjedništvo 62. PD zatražilo je dopunske snage za sjeverni sektor koji je bio posebno ugrožen. Zapovjedništvo vojske je odmah udovoljilo zahtjevu i dodijelilo joj 11. LstPP iz pričuve vojske.

Prateći razvoj situacije već prvog dana bitke general Borojević je prema jačini i širini vatre talijanskog topništva identificirao glavna mjesta napada. Zbog vrlo velikog broja novo razmještenih baterija koje su 12. svibnja počele djelovati sa uzvisina ispred k.u.k. XVII. zboru, nije sumnjao da one tamo nisu postavljene samo radi ograničenog manevra već zbog puno značajnijih zadaća. Borojević je još jednom zatražio od stožera Jugozapadnog bojišta da se kao ojačanje iz pričuve vojske na ovo područje uputi 106. LstPD. Nakon što je dobio dopuštenje ova je divizija odmah krenula iz područja doline Vipave prema selima Trnovu i Britofu, odnosno, u zaleđe Sv. Gabrijela gdje će stići tijekom 14. svibnja. Ova će se pojačanja pokazati kao dobra odluka tijekom naredne bitke jer će spriječiti početni talijanski prodor, osobito kod Sv. Gore. I nakon opsežnih priprema počeo je talijanski napad. Vrlo razorna vatra započeta tijekom 12. svibnja osobito na sjevernom krilu kod sela Avče (Auzza) - Log - Bodrež i po borbenom razmještanju iza njih, težišno kod

Obostrani razmještaj na prednjim linijama 14. svibnja i ubacivanje talijanskih snaga do 20. svibnja. Treća bojna 22. PP je kod s. Zagora, a zagrebačka III/25. LstPP je kod Sv. Gore (Mt. Santo) (Izvor: ÖULK VI, Prilog 8, izvadak)

Obostrani razmještaj topništva i njegova struktura na početku bitke. (Izvor: ÖULK VI, Prilog 8, izvadak)

Vrha i Plava i na potezu Sv. Gabrijel – Sveta Gora. Intenzivirana je 13. svibnja, da bi dostigla svoj maksimalni intenzitet tijekom 14. svibnja. Talijani su djelovali po svim položajima i područjima koja su sezala daleko u pozadinu, a posebno prema stožerima viših zapovjedništava i topničkim položajima. Oštećenja objekata i ljudski gubici bili su veliki. Na brojnim mjestima uništena je većina obrambenih objekata; dvorac kod sela Kanale postao je gomila ruševina, a radne skupine koje su radile na zaštitnim objektima pokraj Avče izvijestile su također o velikim gubicima.

Da bi Talijanima mogao efikasno parirati Borojević tijekom 14. svibn-

ja ustrojava pričuve vojske na širem području sela Komen (Comen) - Sežana (Sesana) na kraškoj visoravni, koje su se sastojale od 3,5 divizije. Među njima će se naći i pripadnici ličke 79. pješačke pukovnije grofa Jelačića iz Otočca u sastavu 48. PD. Borojević je usput dobio povoljnu vijest da će uskoro s Istočnog (ruskog) bojišta stići još dvije divizije.

Borbe zagrebačkih pučkih ustaša (Landsturm) na Svetog Gori

Nakon dvoipoldnevne orkanske topničke vatre, u podne 14. svibnja

krenula je pješačka bitka na cijeloj Sočanskoj bojišnici - netaknuto je ostalo samo područje k.u.k XV. zborna na sjeveru bojišta kod Tolmina. Gorička vojska prešla je u napad od rijeke Vipave do sela Avče (Auzza) na sjeveru, a lijevo krilo 3. vojske na greben istočno od Fajtjeg hriba prema Trstelju. Prvi duboko strukturirani talijanski napad njihove 3. PD, pojačan bersaglierima, krenuo je s mostobrana kod s. Plave. U isto vrijeme prednja brigada talijanske 60. PD prešla je rijeku Soču kod sela Zagore i napala na rovove kod ruševina ovog gradića i važan bastion kod "krvave" kote 383 koja je trebala biti ishodišna točka za bočni napad prema Kuku i Vodicama. Tu

je brigada Udine pet puta napadala i dva puta uspjela prodrijeti u austrougarske rovove, ali su ih hrabro pripadnici mađarske 2. pješačke bojne 52. PP iz Pečuha svaki puta uspjeli odbaciti. Istovremeno su se Dalmatinci iz 22. PP borili kod sela Zagore, a o njihovim borbama više u nastavku teksta.

U goričkoj kotlini i na kraškom grebenu istočno od Fajtjeg hriba nije bilo nikakvog značajnijeg talijanskog uspjeha, a najveći uspjeh bilo je izbjaganje 10. PD neposredno ispod Svetog Gabrijela, Svete Gore i Vodica i uspostava vrlo važnog mostobrana kod sela Loge na sjeveru. Divizijski zapovjednici su u večernjim satima izvijestili Borojevića da su

Das dalmatinische Landwehrinfanterieregiment Nr. 23 wirft auf der Karlinie des Podgorarückens den Feind aus seinen zerstörten Gräben.
Nach einer Originalzeichnung von Offizier Anton Hoffmann.

Borbe dalmatinske 23. StrP na Sočanskom bojištu (osobna zbirka Nikola Tominać)

odbijeni svi početni talijanski napadi na čitavom bojištu, osobito oni na području od sela Deskla do sela Loge na sjevernom odsjeku.

Zbog velike nadmoćnosti napadnih snaga stanje se na nekim lokacijama uskoro nepovoljno mijenja. U sumrak 14. svibnja je stigao izvještaj da su Talijani uspjeli izbiti na Svetu Goru i to na uzvisinu gdje su se nalazili ostaci porušenog samostana. Te je položaje branio zagrebačka III/25. pučkoustaška (Landsturm) bojna iz 5. PBrig/57. PD pod zapovijedanjem satnika Zahradke. Proboj je provela jedna bojna iz 230. pješačke pukovnije iz brigade Campobasso iz tal. 10. PD, koja je iskoristila sumrak i zaglušujuću borbenu buku na prilazima sedlu Dol, nezapažen prešla preko uništene žičane prepreke i popela se po skrovitom putu jugozapadnim padinama prema Sv. Gori. Obrambena posada – koja je prethodno doživjela jaka topnička djelovanja

- je svladana i većinom zarobljena u zatranim rovovima, ruševinama samostana i kavernama uništenim od snažnog talijanskog topništva.

Prošlo je nekoliko sati prije nego što su u susjednom odsjeku bojišta shvatili što se na Svetoj Gori dogodilo i odmah su alarmirali viša zapovjedništva. Zapovjedništvo zbora odmah je uzbunilo najbližu zbrsku pričuvu i pričuvu vojske - 110. LstPBrig. iz 106. LstPD, ali i druge snage, osobito one iz 57. PD. Tako su ubrzo pristigle skupine iz 26. i 40. Landsturm bojne i k.u.k. 34. i 87. PP iz 5. i 18. PBrig. Oko dva sata iza ponoći interventne snage su u oštrm protunapadu, koristeći razgranate podzemne hodnike, odbacile Talijane nanijevši im osjetne gubitke i pritom uspjevši osloboditi značajan dio zarobljenika. Zapovjednik zagrebačkog bojne, koji je prethodno kao zarobljenik odveden s povećom skupinom svoje postrojbe, uspio je u općem metežu s još

dvojjicom časnika pobjeći i vratiti se na Sv. Goru. U nastavku noći nakon teških borbi austrougarske snage su uspjele u cijelosti povratiti Svetu Goru.

Ova epizoda - koja je na kraju dobro završila za obrambene snage - nastala je zbog neobičnog razvoja događaja s talijanske strane. Zapovjednik brigade Campobasso, koja je napadala Sv. Goru, prvotno je planirao da jedna pukovnija izvrši frontalni napad od sela Solkana, pristupajući uz skroviti put kojeg je on prethodno otkrio, a koji vodi iz doline rijeke Soče do samostana. Druga pukovnija - pomaknuta prema sjeveru - bi se popela zapadnom padinom prekrivenu grmljem i izbila na greben i tako iznenadila obrambene snage. Međutim, brigadir koncept nisu odobrili njegovi nadređeni, ali mu je dopušteno da uputi na Svetu Goru samo jednu bojnu koja je uspjela izbiti na sam vrh i ući u obrambeni razmještaj za-

grebačke bojne. Budući da nije bila adekvatno podržana jačim snagama, na kraju je doživjela neuspjeh.

Zašto su za Talijane ali i Borojevića bili važne uzvisine Kuk, Vodice i kota 383? Vršni plato Vodica dug je oko 300 m, širok 30 -100 m, a u sjeveroistočnom smjeru blago pada prema koti 611 Kuk-jug. Glavni austrougarski položaji na platou protezali su se uzduž središnje osi visoravni, dvadesetak metara od njezinog jugozapadnog ruba. Jugozapadni obronci nisu strmi, ali su vrletni i pružaju brojne prirodne zaklone. Izbočene obrambene crte protezale su se po izohipsi 550 i na njima je bilo vrlo malo izgrađenih kaverni i adekvatnih zaklona. Vrlo jaki obrambeni položaji su bili oko sedla 503 i na uzvisini Košutnik (k. 592) između Vodica i Kuka.

U noći na 15. svibnja na mostobranu kod s. Plava talijanski II. zbor sa snagama 3. PD, za vrijeme žestokog grmljavinskog nevremena, koje je

teško poremetilo telefonski promet, probio obrambene položaje sa postojećeg mostobrana. U teškim borbama zauzeli su nekoliko potpunosti uništenih rovova na padinama iznad s. Zagore i s. Zagomile; šireći svoj prodor prema jugu, probijajući se u teškim bliskim borbama prema visovima od k. 535 iznad sela Zagore, prema Kuku (kota 611) do kote 652 kod Vodica. U zoru idućeg dana Talijani su nastavili s napadima. Ali snage 121. PBrig pukovnika Kouffa, koje su branile ovo područje, spremno su ih dočekale i u ogorčenim borbama su ih uspjele odbaciti. Ali je glavina položaja kod sela Plave i na padini (izohipsa 300) izgubljena, te je postala važna osnovica za sljedeće talijanske napade.

Nakon toga su Talijani s velikom odlučnošću brigadama Avellino i Firenze nastavili napade na obranu na potezu kotu 383 - Kuk koje su također branile snage 121. PBrig. Brigada je u tim borbama pretrpjela velike gubitke pa ju je brzo trebalo pojačati sa svježim snagama, kojih zapovjedništvo zbora nije imalo. Sve pričuve već su ranije upućene na druga krizna žarišta. Već prilično izolirani položaji ove brigade kod kote 383 poput bojne II/52. PP pod zapovjedništvom bojnika Thellmanna i IV/4. LstPP pod zapovjedništvom satnika Steera uspijevaju obraniti „krvavu“ kotu 383 i položaje kod sela Globne. Do podneva su snage II/52. PP odbile tri napada brigade Udine i 21. pukovnije Bersaljera.

Borbe dalmatinske 22. PP kod Zagore

Kako su tekle borbe dalmatinske 22. PP iz Sinja tijekom ove bitke i kako su bile razmještene na ovom prostoru? Gotovo pune dvije godine 2. i 3. bojna bile su razmještene na širem prostoru sektora Kuk. Tu su se međusobno ciklično izmjenjivali na prednjoj crti obrane, osobito na koti 383. Pred početak Desete bitke, 3. bojna se nalazio razmješten u području sela Zagora, a 2. bojna se kao divizijska pričuva nalazio u vojnoj bazi kod sela Ravne.

Tijekom noći 13./14. svibnja nastavila se žestoka paljba pod kojom su Talijani uspješno izgradili novi most kod sela Plave. Ujutro 14. svibnja su s malim napadnim skupinama pet puta napadali prema „krvavoj koti 383“, dva puta uspjevši prodrijeti u obrambene rovove, ali su odmah iz njih bili izbačeni. Kod sela Zagore

protiv 3. bojne 22. PP napadalo je šest bojni brigade Avellino. Napadi su se redali jedan za drugim, ali su u početku svi odbijeni. U tim su borbama Dalmatinci čak uspjeli zarobiti 55 Talijana. Međutim, u daljnjim borbama su se Dalmatinci našli odsječeni od vlastite pričuve i logistike jer su Talijani upotrijebili bojne otrove koji su se zadržavali u dolini između bojišta i pričuvnih položaja kod sela Ravne. Time je spriječena međusobna komunikacija zbog čega je počelo nedostajati streljiva i ostalih vojnih potrepština.

Ujutro 15. svibnja u pet sati 2. bojna 22. PP iz divizijske pričuve je dodijeljena 121. PBrig koja je u borbu postupno ubacivala pojedinačne satnije Dalmatinaca na najugroženije točke sektora Kuk - Vodice. Ubrzo je uslijedio novi talijanski napad i u bliskim borbama su zauzeli razorene položaje kod s. Zagore i Zagomile. Talijansko topništvo i minobacači velikog kalibra od 240 mm razorili su ostatke prepreka ispred austrougarskih obrambenih rovova i omogućili proboj pješništva prema jugu do važnog grebena Kuk (k. 535) - k. 611 (Kuk jug) - Vodice (k. 652). Zakloni i kaverne su zatrpane kamenjem i nije bilo moguće očistiti izlaze pa su preživjeli vojnici ostali u njima i kasnije zarobljeni. Nakon što je topništvo utihnulo i razišli se oblaci bojnog otrova i prašine, talijansko pješništvo s pristiglim pojačanjima trebala je samo dovršiti ostatak posla kod Zagore i zauzeti dalmatinske položaje. Gotovo svi pripadnici 2. bojne su poginuli, ranjeni ili zarobljeni. Time je bitka na ovom dijelu bojišta bila završena, a Talijani su krenuli dalje.

U izvještaju o borbama zapovjedništva 121. PBrig piše „kako su se pripadnici 22. pješničke pukovnije odupirali doslovno do zadnjeg čovjeka i na položaju kod sela Zagore pridobili neprolaznu slavu. I službeni austrougarski izvještaj govori o tome kako su borbe na koti 652 južno od Vodica bile „bijesne i uporne i gdje je došlo do izvanredno ljutog rvanja s talijanskim snagama“.

Na početku bitke 2. bojna je brojala 28 časnika i 1688 vojnika. Prvog dana borbi 15. svibnja bojna je stupila u punom borbenom sastavu da bi navečer istoga dana nakon krvavih i brutalnih borbi spala na oko 400 pripadnika, a idućeg dana navečer na oko 180! U podne 17. svibnja tek oko 70-ak ljudi bilo je u borbenom poretku. Navečer 18. svibnja stan-

je 2. bojne, pod zapovjedništvom bojnika Josefa Bělíka, iznosilo je jedanaest časnika sposobnih za službu i 527 vojnika i dočasnika. O žestini borbe govori i činjenica da su na pojedinim mjestima grebena Kuk - Vodice položaji bili izgubljeni i vraćani tri do četiri puta, a na k. 611, čak osam puta. Pripadnici 2. bojne su se svugdje gdje su ulazili u borbu istaknuli svojom hrabrošću i nepopustljivošću do te mjere da su i lakši ranjenici sudjelovali u obrani, pa i u protunapadima.

I u 3. bojni je stanje bilo vrlo teško: u razdoblju od 12. do 17. svibnja bojna je bila potpuno uništena. Ukupno početno stanje 3. bojne tijekom 13. svibnja je iznosilo 31 časnik i 1.562 vojnika i dočasnika. Nakon borbi 16. svibnja ostala su još samo tri časnika. Navečer 17. svibnja ukupno borbeno stanje bojne iznosilo je samo 58 vojnika.

Obje bojne su tijekom samo pet dana borbi imale tolike gubitke da su u potpunosti onesposobljeni za daljnje borbeno djelovanje. Ukupni gubici 22. pukovnije iznosili su 45 časnika i časnčkih kandidata, 2309 dočasnika i vojnika. Dakle, kod časnika su gubici iznosili 76,2 posto, a kod vojnika i dočasnika 71 posto od ukupnog početnog brojnog stanja. I obojica zapovjednika bojni, bojnici Hausser i Bělík, bili su ranjeni, ali unatoč tome ostali su na borbenim položajima. Bojnik Bělík je 15. svibnja teže ranjen u nogu, ali je bez obzira na to 16. svibnja osobno poveo raspoložive pričuve dva puta u protunapad i sve do popodne 17. svibnja sa šačicom ljudi branio k. 524 kod Vodica. Tu je ponovno ranjen u oko i potpuno iscrpljen se u posljednjem trenutku spasio od zarobljavanja, izvukavši se kroz klanac potoka Rohota prema pukovnijskom taboru kod sela Ravne. O težini ozljeda govori činjenica da mu je kasnije amputirana noga i da je potpuno izgubio ozlijeđeno oko. Zbog velikih gubitaka 22. PP nije više bila operativna kao samostalna postrojba. Zbog toga je zapovjedništvo 5. vojske 18. svibnja zapovijedilo da se ostaci 22. PP spoje u jednu bojnu s četiri pješničke i jednom strojničkom satnijom. Bojna je nakon popune krajem svibnja brojala 1.213 ljudi. Međutim, te snage nisu prošle kvalitetnu obuku tako da nisu bile osposobljene za intenzivna bojna djelovanja. Na položaje 121. PBrig, koja je u proteklim borbama pretrpjela strahovite gubitke, pristi-

gle su zamjenske snage iz 106. LstPD, a 22. PP premještena je pozadinu na oporavak i to u sastav 5. PBrig iz 57. PD.

Gubitak Kuka i „krvave“ kote 383

U proteklim borbama Talijani su na grebenu od kote 383 na sjeveru pa do Svete Gore uporabili vrlo jake snage: pješničke brigade Avelino, Firenze, Teramo i Udine, te 1. brigadu bersagliera sa 21. pukovnijom bersagliera. U nastavku borbi će te početne snage znatno ojačati i tu će se naći impozantne snage od sedam divizija: 3., 8., 10., 20., 24., 47. i 53. PD. Tijekom 18. svibnja početne snage ojačavaju još 6. i 12. grupa alpina, brigade Girgenti (53. PD), Teramo (53. PD), a 20. svibnja i kasnije pristižu brigade Livorno, Elba, Friuli, Forli, Tortone i 1. bersaljerska brigada.

Osim već opisanih borbi sa dalmatinskom 22. PP napadi su se nastavili sjevernije od kote 383 i prema jutarnjim izvještajima od 15. svibnja, tijekom protekle noći Talijani su uspješno postavili pontonski most i prijeći rijeku Soču kod Bodreža i Loge, koju je branila 62. PD sa 409. LstPP iz 205. LstPBrig, te su započeli prodirati prema jugu, prema grebenu Kuk - Vodice. Dvije bojne koje su prve prešle most savladala su ostatke III/409. LstPP.

No, tijekom jutra su pričuve 205. LstPBrig i dijelovi 11. LstPP uz pomoć topništva zaustavile talijanski prodor i uništile pontonski most, prvenstveno plutajućim minama i time otklonili daljnju opasnost. Talijani su se ipak uspjeli utvrditi u sela Bodrež, zbog čega je u borbeno zonu upućena 27. LstPP i jedna bojna iz sastava susjednog XV. zbora, i tako blokirali talijanski mostobran i onemogućili dopremu novih snaga. Ali su time utrošene sve raspoložive zorske pričuve zbog čega je na najugroženiji, srednji dio bojišta, zapovjedništvo vojske uputilo 110. LstPBrig generala Haasa iz 106. LstPD, kako bi osigurali obranu grebena, a posebno Svete Gore. Ujedno je Borojević zapovjedio i dalmatinskoj 37. streljačkoj pukovnijom iz sastava XVI. zbora da se odmah uputi na Banjšice i dvije svoje bojne prepusti XVII. zboru. Naime, zapovjednik 58. PD podmaršal Erwin Zeidler je u travnju ovu pukovniju povukao s prvih crta obrane kod Gorice zbog njihove slabe pouzdanosti radi prelaska

dva časnika i 13 vojnika na protivničku stranu. Treba napomenuti da su u borbama te dvije bojne 37. streljačke pukovnije između Kuka i Vodica izgubila oko 100 ljudi.

Borbe se nastavljaju i na južnom krilu na ulazu u Vipavsku dolinu tijekom 14. svibnja kada su ponovljeni snažni napadi talijanskog VI. zbora - četiri u nizu - na položaje 57. PD na Sv. Gabrijelu i sedlu Dol. Ti su napadi odbijeni razornom obrambenom topničkom vatrom i hrabrošću vojnika slovenske 87. PP iz Celja i 9. lovačke bojne (FJB) iz Graza, - svi iz 18. PBrig kojom je zapovijedao pukovnik Vladimir

Laxa, te interventnih snaga. U tim borbama je talijanska brigada Milano praktički potpuno uništena na južnim obroncima Sv. Gabrijela i Sv. Katarine (k. 307).

U zoni odgovornosti k.u.k. 58. PD iz XVI. zbora u Panovečkoj šumi (njem.: Panowitzen Wald) kao i na koti 171, te oko uzvisine Sveti Marko, Rožna dolina (njem.: Rosental) su napadale četiri talijanske brigade: Abruzzi, Messina, Taranto i Lambro. Međutim, hrabra obrana nije dozvolila proboj i u snažnoj topničkoj vatri napadači su pretrpjeli velike gubitke, i potpuno su odbijeni. Kod Grčne (njem.: Grazigna)

su se pojedine talijanske skupine uspjele probiti, ali su odbijene u bliskim borbama prsa u prsa. Žestoka bitka trajala je duboko u noć. Tu je u borbama s brigadom Messina dalmatinska 23. streljačka pukovnja pretrpjela velike gubitke, ali je na kraju uspjela zaustaviti proboj unutar prve borbene zone. O težini borbi govori podatak da su u tim su borbama Dalmatinci izgubili oko 1000 ljudi. Talijanski gubici su bili toliko veliki da su se tijekom narednog vremena suzdržali od daljnjih napada na ovaj neosvojivi bedem. Međutim, bitka ni izdaleka nije bila završena. Videći da kod Gorice ne

može postići neke značajnije pomake, general Capello koncentrirao sve raspoložive snage na srednjem dijelu fronte, usmjerene prema grebenu kota 383 – Kuk – Vodice, upravo tamo gdje je obrana u proteklim borbama već bila načeta. Kako bi izbjegao nepotrebno raspršivanje snaga, Capello je zapovjedio evakuaciju nedavno uspostavljenog mostobrana kod Bodreža na sjevernom dijelu bojišta i te snage uputio prema srednjem dijelu.

Tijekom noći na 16. svibnja zapovjednik tal. II. zbora general Pietro Badoglio angažirao je još jednu brigadu iz 53. PD i dijelove 47. PD

Kota 383 danas; mjesto krvavih borbi Borojevićevih snaga, a među ostalim i Dalmatinaca. Snimljena iz sela Deskle (Snimio Nikola Tominac).

i s tim snagama tri puta napadao izolirane položaje kote 383, te jednom na potezu Kuk - Vodice (kota 652), ali opet uzalud. Tijekom dana u 10 sati kreće novi napad kojem je prethodila snažna topnička priprema iz svih raspoloživih „cijevi“. Napad je krenuo na snage 121. PBrig pukovnika Kouffa iz 62. PD koja je branila položaje na grebenu Kuk - Vodice sve do kote 383 i Globne. Ova je brigada u posljednjem trenutku ojačana sa 31. LstPP pod zapovjedništvom pukovnika Pernera. Nakon krvavih i ogorčenih borbi hrabri „Landsturmovci“, junački su se branili i u početku uspjeli izbaciti Talijane koji su se probili na pojedinim mjestima. U nastavku borbi je 31. LstPP je morala popustiti pred daleko nadmoćnijim protivnikom i povući se na istočni rub visoravni, a Talijani su time izbili na vršni plato Vodica i na greben Kuk - Vodice. Ispred obrambenih položaja ostalo je puno leševa stradalih vojnika s obje strane.

Podmaršal Fabini je nakon povlačenja 31. LstPP morao poduzeti hitne mjere: odlučio je s raspoloživim snagama krenuti u protuudar. Tako je tijekom popodneva 16. svibnja, nakon prethodne snažne topničke pripreme krenula u siloviti protunapad novopristigla 6. LstPP na čelu s pukovnikom Biberosem. Ova pukovnija uspijeva povratiti gotovo sve izgubljene položaje, osim nekih dijelova rovova na prilazima kotama 535 i 524. Zarobljeno je oko 100 talijanskih vojnika i dvije strojnice. U talijanskim rukama ostao je mali ali vrlo važan komad rova pored kote 535 i 524, na sjevernom i južnom rubu grebena Kuk što će se pokazati pogubnim u narednim akcijama.

U noći na 17. svibnja obrana je uspjela odbaciti napadače s položaja ispred sela Loge i kod sela Bodreža. Ovdje su Talijani uspjeli učvrstiti svoj mostobran i istoga ojačati s dopunskim fizičkim preprekama i topovima za blisku borbu. Zbog toga je zapovjednik 62. PD general Guido Nowak-Arienti morao zaustaviti daljnji beznađni protunapad na ovom pravcu. Zapovjednik 121. PBrig, pukovnik Kouff je do tada bio u stanju svladati nadmoćne talijanske napade, ali su njegove postrojbe bile na izmaku snaga i hitno im je trebala popuna. Razumljivo je da su žestoke i iscrpljujuće borbe i veliki gubitci izazvale bojazan kod Borojevića da će se Talijani probiti

na ovome dijelu bojišta. Zbog toga je zapovjedniku 106. LstPD povjerenjeno zapovijedanje nad srednjim dijelom zbornskog bojišta gdje su operirale 110. LstPBrig i 121. PBrig, a general Novak-Arienti je zadržao sjeverni dio koje su „pokrivale“ 24. i 205. LstPBrig. General Borojević je poslao i stožer XXIV. zbora pod zapovijedanjem generala pješastva Lukasa da u cijelosti preuzme operativno zapovijedanje nad tim sektorom. To će se dogoditi tijekom jutra 19. svibnja.

Borojević je tražio rješenja o nerazjašnjenim prodorima Talijana, najprije kod Svete Gore, a zatim na potezu Bodrež - Loga. Na grebenu Kuk već je peta talijanska brigada jurišala na obrambene snage proriđene 121. PBrig. Kada je tijekom posljednjepodneva ponovno zauzeto zaleđe Kuka, zapovjedništvo armije moralo je hitno djelovati i iz pričuve ubaciti jedan bataljun iz sastava XV. zbora, dvije bojne dalmatinske 37. str. pukovnije i 6. LstPP. Te su snage u narednim borbama odbile sve talijanske napade. Tijekom 17. svibnja zapovjedbena je 59. PBrig iz sastava 43. StrD da se iz pričuve popne iz Vipavske doline na Trnovsku visoravan i bude u pripravnosti za moguće intervencije na ugroženim mjestima.

Brojčana nadmoćnost napadača i veliki gubici obrane sve su više dolazili do izražaja. Posebno je tu bila značajna uloga talijanskog topništva, osobito onog raspoređenog na dominantnoj uzvisini Koradi, koje je imala razorno djelovanje na potpuno iscrpljene branitelje. Tijekom popodneva je uslijedio posljednji vrlo snažan talijanski udar koji je savladao hrabre branitelje koji su bez vode i hrane tri dana držali i branili greben Kuk i okolne položaje. Više nije bilo raspoloživih resursa i Talijani su izbili na sam vrh Kuka koji je uz vrlo velike žrtve konačno došao u njihove ruke. Time je general Capello svojim lijevim krilom na Kuku postigao bar neke rezultate.

Gubitak Kuka kao strateški važne uzvisine zabrinuo je sva austrougarska zapovjedništva. Da bi spriječili daljnje prodore Borojević zapovijeda upornu obranu lijeve obale Soče na potezu od s. Deskla do Avča i zadržavanje Talijana na crti: Deskle - istočna obala potoka Rohot - Vodice. Podmaršal Ludwig Fabini htio je odmah povratiti izgubljene položaje snažnim pro-

tunapadom uzduž grebena počam od Vodica. Nakon procjene snaga Borojević mu je ipak zabranio ovu aktivnost. Zbog toga je došlo do sukoba između podmaršala Fabinija i Borojevića, kojemu Fabini prigovara „nekontrolirane i nepotrebne verbalne izljeve temperamenta“ prema podređenim zapovjednicima koji su junački branili k. 383, Kuk i Vodice. Do tada Borojević na najurgentnija traženja nije dao pričuvne snage, da bi nakon pada Kuka poslao i više nego što je traženo, ali uz uvjet zabrane protunapada kojim bi se povratilo Kuk. Fabini tvrdi da su nakon pristizanja 24. i 48. pješачke divizije na ovo područje na raspolaganju bile dovoljne snage za odbacivanje Talijana.

Fabini je smatrao da bi možda prisutnost Borojevića u zoni borbi i mogućnost izravne razmjene mišljenja sa zbornskim zapovjednicima mogle otkloniti njegove rezerve prema protunapadu. Ali Borojević je bio nedostupan u svom zapovjedništvu u Postojni, a događaje na bojištu je pratio na karti. Poznato je da je feldmaršal Conrad von Hötzendorf u svojim prognozama za 1917. upozorio AOK na mogućnost da će Talijani zbog dotadašnjih neuspjeha na južnom krilu svoje napade proširiti s Krasa i ulaza u Vipavsku dolinu na sjeverne pravce poput prostora Banjšice. Ali Borojević, usredotočen samo na Kras, i u lošim odnosima s Conradom - očito nije htio u to vjerovati.

U početnoj fazi Desete bitke Borojević je na sve talijanske akcije na srednjoj Soči - prostoru sjeverno od grada Gorice - gledao kao na diverzije, čuvajući sve pričuve za eventualne borbe na Krasu za koje je smatrao da će biti odlučujuće u rješavanju bitke, sve dok nije bilo prekasno. Da se suglasio s predloženim protunapadom na Kuk, taj bi vjerojatno uspio i deseta bi bitka bila potpuna austrougarska defenzivna pobjeda. Budući da nije dopustio oslobađanje Kuka, Talijani su ga imali vremena utvrditi i na njemu stvoriti topničku osnovicu za osvajanje Banjšica u sljedećoj 11. bitki. Gorička vojska je tijekom 17. svibnja ostala relativno slabo aktivna bez značajnijih djelovanja. Borbe se pojačavaju tijekom 18. svibnja na sjevernom području bojišta gdje talijanski general Mauzizio Gonzaga sa svojom 53. PD, (koja je do tada bila u pričuvi na grebenu Kolovrat) te s pridodanom 10. PD

krenuo u odlučujući napad na Svetu Goru. Istovremeno je na odsjeku Plave krenula 3. PD sa pridodanim snagama na „krvavu“ kotu 383 i područje istočno od Plave. U sastavu ove divizije bile su brigade Udine i Firenza i 21. pukovnija bersaljera. Na odsjeku sela Zagora - Zagomila nastupala je brigada Avellino iz 60. PD kojima se kasnije pridružila i grupa alpina. Nakon što je brigada Avellino probila tzv. cestovnu blokadu kod sela Zagore i tijekom cijele noći vodile su se iznimno krvave borbe na prilazima grebenu. Kod sela Plave su izgubljeni obrambeni položaji i nastavljaju se borbe prema koti 383 i na položaju iznad s. Globna. Tamo obrambene snage 2. bojne 52. PP bojnika Thellmanna i 4. bojne 4. LstPP kapetana Steera. U tim su borbama pripadnici 52. PP odbili tri napada ali je većina položaja izgubljena. U jutarnjem izvještaju generala Fabinija od 19. svibnja stoji da su se „tijekom cijele noći vodile iznimno krvave borbe. Zarobljeno je 400 naših pripadnika i bez obzira na velike gubitke u početku smo uspjeli zadržati veći dio naših položaja. Budući da naše znatne gubitke tijekom dana nije bilo moguće nadomjestiti nikakvim pojačanjima, a neprijatelju je to bilo moguće, ubrzo je uspio prodrijeti na odsjek Paljevo i, konačno, dostići naše oslabljene snage u povlačenju koje su zarobljene. Ostaci snaga su se uspjele popeti na greben Kuk.“ Tako su 2. bojna 52. PP i 4. bojna 4. LstPP ostale potpuno izolirane na koti 383.

Prosudujući novonastalo stanje i nemogućnost daljnje obrane kote podmaršal Fabini donosi 18. svibnja bolnu odluku: herojski branitelji "krvave" kote 383 moraju se povući, prepuštajući tako protivniku jedno od najkrvavijih i najgorčeni-je branjenih bojišta u protekle dvije godine - simbol hrabrosti, požrtvovnosti i izdržljivosti austrougarske vojske. Povlačenje je izvedeno nezapaženo, prema novim obrambenim položajima kod kote 363 sjeverno od sela Paljeva.

AOK je zbog novonastalog stanja razmatralo razne mogućnosti kako dodatno ojačati 5. vojsku koja je tijekom 24. svibnja preimenovana u Sočansku vojsku. Za nastavak borbe na visoravni Banjšica trebalo je koristiti snage 48. PD sa 79. PP iz Otočca, koja je postupno prilazila u selo Trnovo, kao i 24. PD. Borojević je uputio i 110. LstPBrig GM

Haasa iz sastava 106. LstPD kao dijela pričuve vojske, sa zadaćom obrane Sv. Gore. Njoj je pridodana dalmatinska 37. streljačka pukovnija (dvije bojne) koja je zajedno sa 31. LstPP iz 106. LstPD prilazila na područje iza južnog krila 62. PD, da bi u toku noći mogla doći do Kuka. Zapovjednik 62. PD general Guido Novak-Arienti zatražio je za ojačanje još dvije bojne. Istovremeno je zapovjedništvo XVII. zbora hitno zatražilo da im se u cijelosti podčini 106. LstPD. Koncentracija snaga u sektoru XVII. zbora trebala je doseći respektabilne snage od pet divizija. Zamjenske snage su trebale zamijeniti teško postradale u proteklom borbama.

Nakon osvajanja kote 383 general Luigi Capello nastavio je ofenzivnu punom snagom, težišno prema važnim uzvisinama Vodice (kota 652) i greben prema Sv. Gori koji su tako dokazali svoju stratešku posebnost. Gornji dio grebena je ravan, vegetacijski nepokriven i širok oko jedan kilometar u smjeru zapad - istok. Držanje ovog položaja bilo je vrlo važno jer je pružalo potpuni pregled i nadzor dolinskog bazena Britof - Grgar i važnog izlaza iz Čepovanske doline, pa je stoga morao činiti važnu točku obrane južnog korpusnog krila. Danju omogućuje promatračima s obje strane potpuni pregled okolnog terena, a pod svjetlima reflektora i noću. Svaki pokret bio je izložen razornoj topničkoj vatri. Samo su rubovi uzvisine pružali zaštitu od protivničke vidljivosti.

Zbog toga je talijanski II. zbor trebao nastaviti sa zadaćama daljnjeg zauzimanja grebena Vodice. Za početak je težišni cilj bila kota 652, koji se uzdiže između zaseoka Vodice i kote 503. Ta je kota po zaseoku Vodice (nekoliko stotina metara sjevernije) dobila ime. Tu je zadaću trebala provesti 53. PD pod zapovjedništvom generala Maurizia Ferrante Gonzage sa vrlo respektabilnim snagama: brigadama Girgenti i Teramo, ojačane s šest bojni alpina - raspoređenih u prvom ešalonu - a 12. grupa alpina bila je u pričuvi. Istovremeno je talijanski VI. zbor sa brigadom Palermo iz 8. PD i dijelom brigade Campobasso iz 10. PD trebao je djelovati prema Sv. Gori kako bi se što više „razvukle“ obrambene snage.

Tijekom noći na 18. svibnja i ujutro krenuli su snažni napadi koje je obrana u početku uspjela odbiti.

Snažna talijanska topnička priprema nastavljena je tijekom prijedpodneva: u 10 sati Talijani su krenuli u novi napad na k. 652 – Vodice koje su branile snage 106. LstPD pod zapovjedništvom GM Kratky. I ovaj napad je odbijen. Bez obzira na pretrpljene teške gubitke Talijani su nastavili sa snažnim jurišima i oko podneva uspijevaju se probiti do vršnog platoa gdje su ih sačekali pučki ustanici iz 32. LstPP uz pomoć II/34. PP i protunapadom odbacili. Borbe su potrajale do kasno u noć, i na kraju su završili pobjedom branitelja tako da je sedlo između Vodica i Sv. Gore ostalo u rukama obrane.

Tijekom ovih obrambenih borbi suradnja topništva s pješastvom bila je odlična, talijanski gubici bili su golemi, ali su i branitelji također imali velike gubitke, osobito od talijanske artiljerije koja je bila smještena na dominantnim i za njih lako branjivim položajima na dominantnim kotama na Koradi i Mt. Sabotinu. Stoga je podmaršal Fabini zapovjedio da postrojbe s velikim gubiticima na području Vodica zamijeni svježa 59. PBrig pukovnika Kosela iz 43. streljačke divizije u kojoj su bile 24. i 41. PP. Ova se promjena dogodila baš u vrijeme kada su oko ponoći Talijani uspjeli proboj s Kuka prema području Vodica i popeti se na kotu 652. Taj je napad u 1.30 sati novoprilošla 41. PP pod zapovjedanjem pukovnika Hartmanna u uspješnom protunapadu uspjela odbiti. Tijekom noći na 19. svibnja Fabini nastavlja sa zamjenama iscrpljenih snaga: 121. PBrig pukovnika Kouffa sa snagama 111. LstPBrig pukovnika Strohubera iz 106. LstPD. Koliko je predmetna zamjena snaga bila potrebna najbolje govori podatak da su Kouffovi gubici narasli na 60 posto početnog sastava i time su izgubili sve resurse za vođenje daljnjih borbi.

I u jutarnjem napadu 19. svibnja Talijane je pri izlasku iz jurišnih položaja spriječilo obrambeno topništvo, tako da su u masovan pješački napad krenuli tek oko podneva, uspjevši izbiti u potpuno razrušene obrambene položaje gdje je došlo do borbe prsa u prsa. Napadači su još jednom odbačeni. U nastavku dana bilo je vidljivo da se značajna talijanska pojačanja kreću prema koti 652 i Svetoj Gori kao težištu idućih talijanskih napada. Procjene su bile da se tamo nalazilo osam

talijanskih divizija, u Goričkom području još osam, a na Krasu je bilo oko četrnaest.

Tijekom poslijepodneva 19. svibnja krenuli su novi snažni talijanski napadi kod Vodica potpomognuti sa djelovanjem kaverniranih topničkih položaja s brda Mt. Sabotina koje je djelovalo po pozadini obrane. I ovaj puta je 41. PP uspjela izdržati, a Talijani su se morali povući. Na bojišnici je zavladao zatišje.

Kasno navečer 19. svibnja Borojevićev stožer u Postojni primio je dragocjenu informaciju: u izvješću za tisak talijanske vojske od 19. svibnja navedeno je da su se u blizini Loge i Bodeža njihove snage povukle na zapadnu obalu Soče. Zbog dobre maskiranosti i tajnosti ovo povlačenje (koje se zapravo dogodilo noću 18. na 19. svibnja) nisu primijetili vojnici 205. LstP-Brig koje su tamo bili razmješteni. Odmah nakon toga s ovoga područja upućen je 41 top manjeg i sedam srednjeg kalibra na ostale ugrožene dijelove bojišta, osobito kod Vodica. I talijanska pontonska i mostovna oprema, prikupljena u klancu Ajba, ušla je pod austrougarsku vatra i otrgavši se od obale krenula niz rijeku.

Tijekom noći 19. na 20. svibnja Talijani su poduzeli još jedan veći napad, ovoga puta duž cijele bojišnice od Vodica do prijevoja Dol sjeverno od Sv. Gabrijela koji ih je stajao velikih gubitaka. Sve baterije 106. ArtBrig pristigle su na Banjšicu i tijekom jutra počele snažno djelovati po Talijanima i spriječili ih u namjeri osvajanja Sv. Gore, a tijekom noći 20. svibnja u barážnoj vatri suzbijen je talijanski napad prema Vodica. Ubrzo je uslijedio novi napad kod Vodica, proveden bez topničke pripreme kada su još jednom hrabri Černovčani dokazali svoju nadmoć i u bliskim bajonet borbama obranili svoje položaje. I kod Sv. Gore u poslijepodnevnim satima Talijani su prodrli u gotovo potpuno uništene rovove 5. PBrig., ali su uz pomoć obrambenog topništva iz njih izbačeni. I svi naredni napadi su odbijeni.

Talijani nakon toga pregrupiravaju snage i kreću u novi napad na Sv. Goru. Već ujutro 21. svibnja austrougarsko topništvo na Banjšicama angažirana je u punoj protupripravi tako da je i taj napad na položaje 5. PBrig zaprječnom paljbom privremeno zaustavljen. Talijani su nevjerojatnom upornošću, prezirući smrt ponovno krenuli i uspjeli se probiti u neposrednu blizinu ruševina samo-

stana. Sektorske pričuve su ih ostrim protunapadom odbacile, a odmah su se i same našle izložene snažnoj talijanskoj paljbi pretrpjevši velike gubitke. U tom protunapadu posebno se istaknuo južnoštajerska 3. bojna iz 26. LstPP.

Nakon ovih borbi nastupilo je kraće primirje ali i pripreme za naredne borbe.

Rezime borbi od 12. - 20. svibnja

U borbama 12. do 20. svibnja talijanski gubici su bili vrlo veliki. Samo na uskom bojištu oko Vodica, gdje su se borile tri brigade i dvije skupine alpina (ukupno 26 bojni), izgubili su 464 časnika i više od 11.000 ljudi. Ali ni austrougarski gubici nisu bili mali: XVII. zbor je imao 1.600 mrtvih, 8.370 ranjenih i 2.450 nestalih, kao i gubitak 12 lakih topova i 6 rovovskih minobacača. Gubici na području južnog susjeda - XVI. zbora na području Goričkog bojišta - bili su 860 mrtvih, 3150 ranjenih i 930 nestalih, a na područje Krasa - južno od Gorice - 770 mrtvih, 4010 ranjenih i 150 nestalih. Cijela 5. vojska je u tom razdoblju izgubila oko 30.000 ljudi uračunato i 6.500 oboljelih, tako da je u pričuvi ostalo samo još oko 60.000 ljudi. To nije bilo dovoljno za suzbijanje glavnog napada koji se očekivao između 23. i 28. svibnja na Krasu. AOK je stoga smatrao da se što prije pošalju nove jedinice na Soču. Tijekom 23. svibnja zatražili su od vrhovnog međusavezničkog zapovjedništva da se ovamo upute još dvije divizije sa Istočnog bojišta. Tako je 21. StrD. došla u Sočansku vojsku početkom, a 12. PD sredinom lipnja.

NASTAVAK BORBI 23. SVIBNJA DO 5. LIPNJA

Glavni napad talijanske 3. vojske Budući da se u ovom radu težišno obrađene borbe na području XVII. zbora (srednja Soča), o događajima na južnom dijelu bojišta između rijeke Vipave i mora, ovdje su iznesene samo važnija događanja. U skladu s iskustvima sa Zapadnog bojišta, Borojević je na Krasu imao dobro utvrđene crte obrane u nekoliko zasebnih linija, a dominantne uzvisine Grmada (njem.: Hermada, k. 323) i Fajti hrib (k. 432) posebno su pretvorene u neosvojive podzemne tvrđave s oklopnim izvidnicama i moćnim topničkim postavima. Ti će se naponi višestruko isplatiti u na-

dolazećoj bitci.

Zacrtni talijanski cilj bio je dozezanje i osvajanje dva najjača, ali i zadnja bastiona obrane na Krasu: brda Fajti Hrib, i uzvisine Grmade. Budući da talijanski napadi, usprkos nevjerovatnim naporima i velikim žrtvama, nisu doveli do značajnijeg uspjeha, nisu se teoretski ispunili svi uvjeti za provedbu treće faze napada. Talijansko vrhovno zapovjedništvo je ipak zapovjedilo početak talijanske ofenzive na području između Sv. Gore i mora unatoč protivljenju zapovjednika glavnih grupacija generala Luigi Capella i vojvode Emanuela Filiberta od Aoste.

Borbena zatišje od 20. do 22. svibnja iskorišteno je s obje strane za pregrupiranje snaga i formiranje novih pričuva, posebno kod Vodica i Sv. Gore. Tako je umjesto teško postradale 106. LstPD, razmještene 59. PBrig/43. StrD, i 47. PBrig/24. PD, koje su posjele zbornsko bojište iza Vodica. Od strane 48. PD. na područje Vodica pristiglo zapovjedništvo 11. BrBrig, pukovnika Huga Fischer pl. See, sa snagama tri bojne ličke 79. PP iz Otočca i bojnama I/10. i IV/3. PP. Topništvo je ojačano s 48 lakih, 22 srednja i 4 teška topa. Izviđanjem iz zraka utvrđeno je da su nestali šatori iz velikog talijanskog logora koji se nalazio iza grebena Kolovrat što je bio znak da se njihove snage pregrupiravaju nasuprot Vodica i Sv. Gore. Kako bi pojačali desantna mjesta prijelaza na Soči Talijani su izgradili četvrti most kod sela Plave i nastavili se utvrđivati na osvojenom grebenu Kuk.

Unatoč svim poteškoćama i nesuglasicama zapovjednik talijanske 3. vojske vojvoda od Aoste za glavni napad na Komenskoj visoravni pripremio je 246 bojne, a dobio je i znatan dio teškog i srednjeg topništva Goričke vojske tako da je na kraju imao 1250 topničkih cijevi i 584 rovovska minobacača. Još je ojačan s tri brigade koje su ranije bile dodijeljene Goričkoj vojsci, te s nekoliko brigada koje su stigle sredinom svibnja s Tirolskog bojišta. Ova ogromna masa ljudi i opreme bila je raspoređena na operativnom području širokom samo oko 18 km. Tako su 23. svibnja počele teške borbe na Soči sa silom kakva dotad nije bila viđena na bojišnici dugoj 40 kilometara od sela Plave na sjeveru pa do mora. General Borojević je vrlo brzo shvatio situaciju. Već oko osam sati izvijestio je niže

zapovjednike: "Danas je, čini se, počeo drugi dio krvavog okršaja kakvu sočanska fronta do sada nije doživjela."

Napad se unatoč strašnoj topničkoj pripremi nije odvijao prema željama talijanskih ratnih planera. Na sjevernom dijelu visoravni na Krasu (kota 432, Fajti Hrib) u području odgovornosti k.u.k. VII. zborna (Mađari), svi su juriši u krvi zaustavljeni pred žičanim preprekama i samo je rijetko dolazilo do borbi prsa u prsa. Međutim, kod kote 323 - Grmada (zona odgovornosti k.u.k. XXIII. zborna), od sela Hudi Loga (tal.: Boscomalo, njem.: Teufelswald) do mora, obrambeni položaji nisu imali toliku dubinu, a i teren je pružao značajnu prednost napadačima. Talijani su se 24. svibnja uspjeli probiti kod sela Jamlja (tal.: Jamiano), dosegli zaravni Fornace i Flondar, koji se nalaze na zapadnim obroncima Grmade, a na sjeveru su upali u selo Kostanjevicu na Krasu. Dospjeli su toliko blizu nekih obrambenih topničkih položaja na Grmadi, da su topničke baterije (bitnice) trebale biti prebačene na pričuvne položaje, ne samo zbog posredne ugroženosti, već nisu mogle gađati protivnika na tako maloj međusobnoj udaljenosti. Važno je napomenuti su u borbama za Flondar tijekom 24. svibnja sudjelovali pripadnici 3. bojne bh 3. PP iz Tuzle i u nastavku borbi kod sela Jamiana su povratili vrlo važnu obrambenu liniju 1c.

Tijekom 26. svibnja činilo se da će idući talijanski napad biti presudan jer više nije bilo raspoloživih obrambenih pričuva. Do 28. svibnja talijanska 3. vojska stajala je pred Grmadom (kota 323) i pred selom Kostanjevicom istočno od Fajtjg hriba, a Gorička vojska pred grebenom Sveta Gora – Vodice. Međutim, Talijani su zbog iscrpljenosti i velikih gubitaka posustali, zadovoljavajući se utvrđivanjem dosegnutih pozicija. Proboj prema Trstu nije ostvaren pa je talijansko Vrhovno zapovjedništvo obustavilo sve daljnje operacije.

Zapovjednik k.u.k. XXIII. zborna podmaršal Alfred pl. Schenk predložio je generalu Borojeviću nužnost povratka izgubljene obrambene „Linije 1c“. Kao opravdanje je naveo da bi tu liniju bilo daleko lakše braniti nego novi položaj na crti selo Kostanjevica - Grmada (Hermada) - Duino, što bi omogućilo da se artiljerija koristi punom snagom, jer u trenutnoj situaciji to

nije bilo moguće. Ali Borojević je u to vrijeme još uvijek bio pod utjecajem borbi kod Sv. Gore i Vodica, te je smatrao da "iako se u potpunosti slažem s predloženom idejom, njezina provedba ne može nastupiti sve dok dovoljno topništva i pješastva ne bude dostupno da osigura uspjeh operacije."

Borojević je na kraju shvatio da Talijani više nemaju namjera za nove napadne aktivnosti pa se ipak odlučio za protunapad. Do 1. lipnja su provedena pregrupiranja snaga, a tijekom 4. lipnja zapovjednik 28. PD podmaršal Josef Schneider pl. Manns-Au, nakon samo četrdesetminutne intenzivne topničke pripreme krenuo je sa svojom skupinom u napad. Na početku su vraćeni izgubljeni položaji kod sela Flondara i sela Fornaca, a 6. lipnja i važna obrambena linija "1c". U borbama kod sela Medeazza (slov.: Medjevas) sudjelovala je bh 6. lovačka bojna (FJB).

Talijani su u tim borbama imali daljnjih 2.900 mrtvih, 8.000 ranjenih i oko 10.000 zarobljenih. Zbog toga je drastično pao moral talijanskih postrojbi, na koji su pogubno djelovale velike žrtve i neuspjesi u borbama. Zbog toga su se predavale čitave pukovnije iz brigada Ancona, Verona i Puglia. General Cadorna poduzeo je drastične mjere i poručio podređenim zapovjednicima da „samo smrtna kazna može neposredno djelovati“. Kada se pobunila elitna brigada Catanzaro, pobunjeni vojnici su ujutro 16. srpnja 1917. postrojeni i zatim je svaki deseti strijeljan. Takav okrutan način kažnjavanja vjerojatno je još više pogoršao moral vojnika. Prema nekim proračunima strijeljano je više od 2.000 vojnika.

Posljednji napad Goričke vojske na srednjoj Soči i krvave borbe ličke 79. pješačke pukovnije grofa Jelačića kod kote 652 - Vodice tijekom 23. - 26. svibnja

Operacije talijanske Goričke vojske, izvedena u isto vrijeme kad i velika ofenziva 3. vojske, bila je daleko više od planiranog iznenadnog napada. Očito je general Capello želio ostvariti cilj koji nije uspio osigurati u dosadašnjim bitkama; zauzimanje grebena od Sv. Gore do Vodica. Talijansko vrhovno zapovjedništvo moralo je obratiti pozornost na primjedbe generala Capella u vezi s uključivanjem desnog krila njegove vojske u treću fazu bit-

ke, jer nije bilo moguće povećati opskrbu streljivom njegovih snaga. Stoga su opozvali zapovijed od 16. svibnja koja je Capellu nalagala da sudjeluje u odlučujućem glavnom napadu. Vojvoda od Aoste je ipak računao na istovremene iznenadne udare generala Capella u Goričkom bazenu, a posebno na snažnu potporu artiljerijom njegovim snagama.

Ovdje treba napomenuti da su se u ovoj fazi bitke borbe vodile na dva sektora: istočno od Gorice i na potezu Vodice - Sv. Gora. Napad kod Gorice je započeo poslijepodne 23. svibnja nakon neviđene topničke pripreme bez presedana na cijelom sektoru od sela Grazignie do sela Bilja, kada su snage talijanskog VIII. zborna izvele snažan napad na razmještaj k.u.k. 58. PD, posebno na uzvisine s obje strane Rožne doline (njem.: Rosenthal). Zapovjednik divizije podmaršal Zeidler izvijestio je više zapovjedništvo da je "danas bio najteži dan od početka bitke." Talijani su nakon nekoliko uzaludnih pokušaja uspjeli probiti prvu liniju obrane samo na području južno od Rožne doline. Na kraju dana su borbe završile porazom talijanskog zborna, koji je nastavio djelovanja i tijekom noći 24. i 25. svibnja kada su talijanske pukovnije poduzele svoj posljednji bezuspješni juriš na kotu 171, čime je završila bitka u Goričkom bazenu uz ogromne gubitke s obje strane. U tim borbama posebno su se istaknule hrvatska 96. PP iz Karlovca koja je u bila razmještena na grebenu kod Svetog Marka (Markov hrib, kota 227), galicijsko-bukovinske streljačke pukovnije 20. i 22, te bečka Lst. Pješačka bojna IV/39. Karlovčani su se ondje iskazali snažnom obranom, zbog koje su dospjeli na čelo liste pretrpljenih gubitaka na ovom bojištu. Brojni pripadnici te pukovnije su sahranjeni su na vojnim grobljima u Črničju i Oseku nedaleko od Ajdovščine. Dalmatinska 23. StrP iz Zadra bila je razmještena na području Panovečke šume i imala je također i značajne gubitke.

Istovremeno s borbama kod Gorice vode se krvave borbe na grebenu sv. Gora – Vodice, a posebno za k. 652 o čijoj je važnosti general Fabini izvijestio zapovjedništvo vojske: Posjedovanje kote 652 je od posebne važnosti za nas. Njezin gubitak bi omogućio neprijatelju da pokrene napad s boka na Sv. Goru. S kote 652 se može kontrolirati i dolina na potezu Ravne - Britof, kao

i mnogi položaji artiljerije i linije opskrbe. Trajno zadržavanje kote 652 zajamčen je samo povratom grebena Kuk. Zapovjedništvo korpusa već je pojasnilo uvjete napada i raspored snaga, a neophodan je raspored barem jedne svježe brigade. Budući da ove snage trenutno nisu dostupne, moraju se stvoriti povoljni preduvjeti za daljnje zadržavanje uzvisine. Ostanak jakih vlastitih snaga na koti nije preporučljiv zbog nadmoćne koncentrične neprijateljske topničke vatre s planine Mt. Sabotin. Stoga se grupiranje snaga mora urediti tako da na našim prednjim položajima na sjeverozapadnoj padini ostanu samo snažne sigurnosne postrojbe, koje u slučaju napada neprijateljskog pješastva treba štiti naša barazna paljba.“

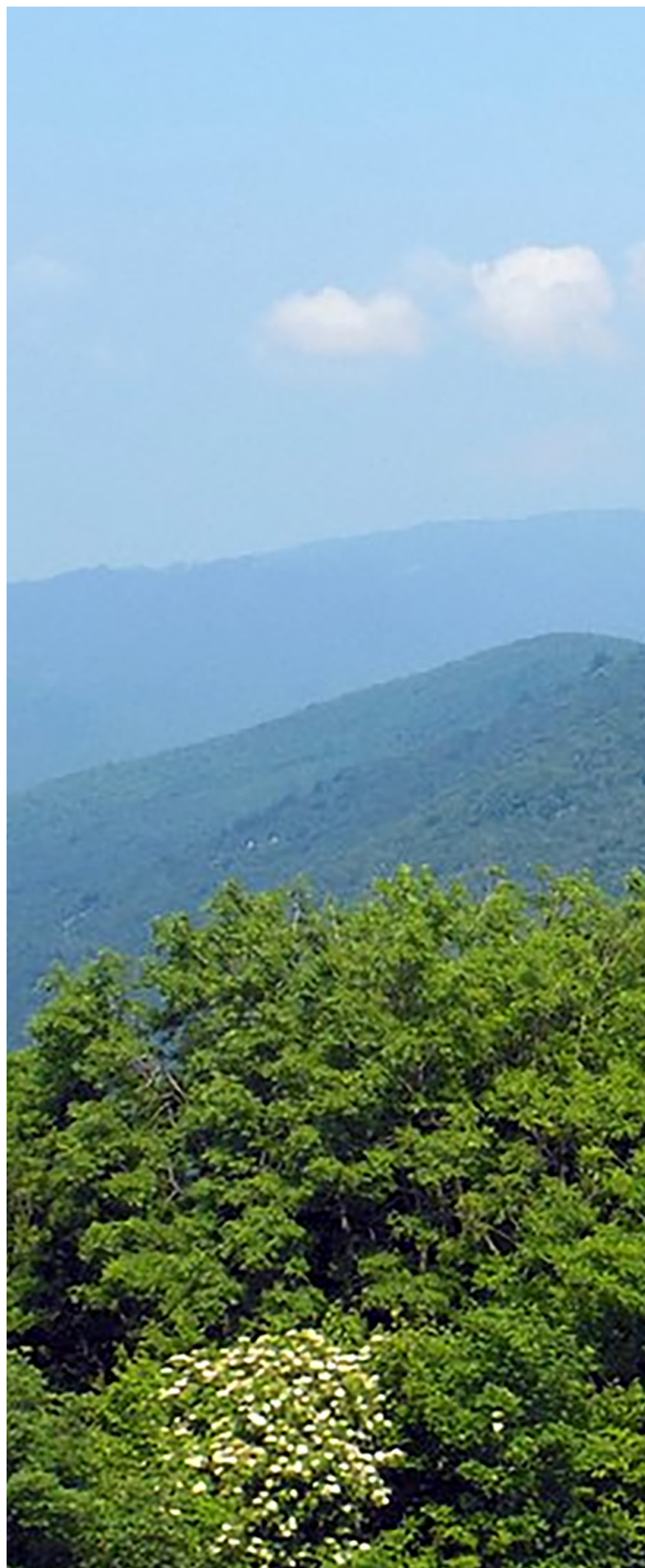
Talijani su tijekom noći uspjeli prodrijeti na položaj Paljevo kod kote 363. Oko ponoći 26. svibnja Talijani su bez topničke pripreme pokušali iznenaditi obranu na Vodičkim visovima, ali nisu uspjeli. Novi dan omogućio je promjene u obrambenim snagama. Tako je 59. PBrig. iz 43. StrD, koja je s 24. i 41. PP uz velike gubitke hrabro držala ove položaje, zamijenjena s 48. PBrig. iz 24. PD, čime je ova divizija bila u potpunosti raspoređena na ovom području.

Napadi talijanskog II. i VI. zbora tijekom 23. svibnja imali su za cilj osvojiti greben između Vodica i Sv. Gore. Nakon neuspjeha od prethodnog dana tijekom jutra 24. svibnja nakon višesatne topničke vatre započeli su novi napadi. Talijani su napredovali u nekoliko paralelnih linija duž fronte široke četiri kilometra i potpuno su odbijeni kod Vodica i koti 503. General Fabini zapovjedio je proširenje položaja na stražnji nagib uzvisine kako bi se lakše mogle ubacivati novopristigle pričuve. Naime, trebalo je ubaciti interventne snage u kojima je bila i 11. BrBrig iz 48. PD, odnosno, borbene skupine pukovnika Huge Fischera pl. See u čijem su sastavu 45. PP iz Sanoka (Poljska) i 1. bojna 79. PP iz Otočca.

Ova je borbena skupina pod stravičnom paljbom kao klin upala u talijanski bojni raspored na Vodica, prisiljavajući ih na povlačenje. Poslijepodne je donijelo još dva talijanska napada na Sv. Goru koja su opet odbijena u krvavim borbama prsa u prsa. Napadi prema sedlu k. 503 - Vodice, sektoru Globno - Paljevo i navečer prema Paljevu

također nisu uspjeli. O težini borbi govori podatak da je u tim bojama smrtno stradao zapovjednik 45. PP, pukovnik Klinger. Napadi su ponovljeni tijekom noći i ujutro 25. svibnja. Zbog pretrpljenih gubitaka bilo je potrebno ubaciti 77. PP i dijelove 9. pješačke pukovnije sve iz 24. PD.

U tim je borbama bilo je brojnih iskaza junaštva pojedinih pripadnika austrougarskih snaga, a jedan od njih je i pripadnik 79. pješačke pukovnije grofa Jelačića iz Otočca, pričuvni zastavnik Erwin Grohmann, koji je u noći 24./25. svibnja kod kote 652 uspio sa svojom 2. satnijom zaustaviti i odbiti Talijane, za što je odlikovan zlatnom medaljom za hrabrost. O težini borbi i junaštvu pojedinaca najbolje govori prijedlog za dodjelu zlatne medalje za hrabrost za zastavnika Grohmana: U noći od 24. na 25. svibnja 1917, kad smo krenuli u protunapad na kotu 652 sjeveroistočno od Vodica, pričuvni zastavnik Grohmann se dobrovoljno javio da izvidi situaciju na koti, jačinu neprijatelja i njegov raspored, te je nakon kraćeg vremena poslao obavijest koja je za našu akciju, kao i za cijeli protunapad bila od odlučujućeg značenja. Cilj njegovog izviđanja bila je kota 652 koju je zauzeo protivnik; prema njoj se on sa svojim vodom kretao tako oprezno i dobro prikriven, da ga jedva 80 koraka udaljeni Talijani uopće nisu opazili. Stigavši na uzvisinu, primijetio je neprijateljske patrole kako se prikradaju, a iza njih je slijedila gusta streljačka linija. On im je hladnokrvno dopustio da se približe na nekoliko koraka, a onda je ispalio puščanu salvu i ručnim bombama ih otjerao natrag. Time je našim snagama omogućio nesmetano napredovanje. No odmah zatim je otvorena najjača tal. art. i minobacačka vatra, čijoj željeznoj tuči su junaci bili 4 sata izloženi na terenu bez ikakvih zaklona. Talijani su još dva puta pokušali uzvisinu zauzeti na juriš, ali su uvijek ponovo dobro upravljanom vatrom bili odbačeni uz najteže gubitke za njih. Tada su Talijani pokušali na sljedeći način: jedna bočno postavljena strojica trebala je svojom vatrom slabu posadu držati pritisnutom na tlo, dok su frontalno napredovale tri jake nepr. streljačke linije. No oprezni zapovjednik voda je kao prvi opazio neprijatelja, sačuvavši željezni mir pustio ga da se približi na 15 koraka, a tada je zapovjedio

Snimak sa samostana Sveta Gora prema k. 652 – Vodice na kojoj se nalazi mauzolej generala Gonzage, mjesta krvavih borbi austrougarskih i talijanskih snaga. U pozadini iza Vodica lijevo je kota 611 Kuk. (Snimio Nikola Tominac)

uništavajuću salvu ručnih bombi i zatim neprijatelje brzim paljbovima prisilio na bijeg. Na taj način je zastavnik Grohmann glatko odbio sva četiri neprijateljska pokušaja da probije naše linije.

O silini borbi i velikim gubitcima govori još jedan iskaz pripadnika 79. PP Frane Dubravčića: „Ulogorili smo se u šumi Kobilina glava, malo dalje od Svetog Daniela (istočno od Gorice, op.a.). Mene su dodijelili u 28. marš-bataljun u selu Zagorje. Upravo sam bio na putu na moje novo mjesto dalje u pozadini, kad su Talijani otvorili snažnu artiljerijsku vatru na cijeloj fronti. Započela je njihova deseta ofanziva na Soči. Hvala Bogu, ja sam joj izmakao. Kasnije sam saznao da je i naša pukovnija sudjelovala. Neke satnije bile su gotovo sasvim uništene. Ostalo je od njih tek par vojnika. Druge satnije su prošle skoro bez gubitaka. Naša pukovnija je još razmjerno dobro prošla, ali je zato stradala 44. pukovnija koja nas je zamijenila na našim položajima. Oni su pretrpjeli strašne gubitke. To bi se bilo dogodilo nama da smo ostali dva dana dulje u onim položajima.“

Prema listama gubitaka 79. PP je imala 39 poginulih, 333 ranjena (plus 7 časnika) i 28 nestalih, ukupno 400 pripadnika.

Istovremeno je zapovjedništvo vojske zapovjedilo 48. PD da u cijelosti siđe s Krasa u Vipavsku dolinu (njem.: Wippachtal) i bude spremna za ubacivanje ostalih snaga na visoravan, a 110. LstPBrig, zbog velikih pretrpljenih gubitaka je upućena na oporavak. Zbog težine situacije zapovjednik 24. PD podmaršal Adolf Urbarz na ovom dijelu bojišta preuzima zapovjedništvo bitke od generala Kratky.

Talijani su se uspjeli trajno učvrstiti na koti 363 kod sela Paljevo, a oko ponoći 26. svibnja propao je njihov novi napad na Vodičku visoravan, koji je bio poduzet bez pripreme. S obzirom na često mijenjanje posjeda Vodičkih visova, bilo je neizbježno da su branitelji ponekad bili uhvaćeni u vlastitu baražnu vatru. Zbog toga je general Fabini zapovjedio da se austrougarske linije obilježavaju žutim trakama radi bolje identifikacije od strane topništva.

Tijekom 28. svibnja odbijena su još dva napada na Vodice; kao i jak napad na Sv. Goru i k. 503. Oko ponoći 28. svibnja Talijani su se uspjeli probiti između kota 652. i

503. Zapovjedništvo zbora organiziralo je jaku borbenu skupinu pod vodstvom generala Haasa, zapovjednika 110. LstPBrig, međutim, tu je došlo do korekcije uporabe snaga jer su same postrojbe tražile da se upotrijebi samo po jedna pješaka i jurišna bojna za povrat kote 652 jer bi veći angažman bio vrlo riskantan zbog djelovanja talijanskog topništva. Na kraju je akcija sjajno uspjela što se vidi iz izvještaja generala Fabinija: „Jurišne postrojbe snažno su krenule na talijanske napadne snage, odbacile ih i potpuno zauzele uzvisinu, zarobile 85 ljudi i 2 mitraljeza. Neprijatelj je pretrpio vrlo velike gubitke. Neprijateljski napadi, koji su se ponovili popodne i navečer 29. svibnja, slomili su se u našem baražnom položaju, a sutradan su naše zaštitne desetine vješto izbjegle masovni talijanski napad i povukle se u pozadinu. Uništeni su svi napadni odredi koji su tamo djelovali. Posebno su bili veliki talijanski gubici u ovoj akciji: gusto popunjene neprijateljske rovove na zapadnom rubu platoa naše je topništvo uspjelo „poklopiti“.

Vrlo neobična situacija razvila se uslijed žestokih sukoba na koti 652. U izvještaju generala Fabinija nadalje stoji: „neprijatelj je bio na zapadnom rubu uzvisine, a obrana na istočnom rubu. Nakon učinkovite razorne vatre tijekom napredovanja, obrambene su patrolle lako uspjele odatle otjerati neprijatelja. Nakon toga je uslijedio neprijateljski baraž ispred naših patrolnog položaja, nakon čega je ubrzo uslijedio i snažan pješaka napad. Naše bi se patrolle brzo povukle u pozadinu, a neprijateljski napad, koji je bio u tijeku, zasula bi naša žestoka baražna vatra bez posljedica za naše snage“.

Talijani su napokon 30. svibnja shvatili da je beskorisno nastavljati daljnje borbene aktivnosti. Od 31. svibnja nadalje nije bilo značajnijih djelovanja na ovom području. Time je završena Deseta sočanska bitka u zoni odgovornosti k.u.k. XVII. zbora. Fabini je na kraju bitke razmišljao da se krene u protunapad na ranije izgubljeni Kuk, ali je utvrdio da su postojeće teško narušene snage nedostatne za to. Borojević je 10. lipnja konstatirao da trenutna opća situacija to ne dopušta.

Mora se odati vojničko priznanje hrabrosti i upornosti talijanskih snaga. Temeljem analize bitke is-

postavilo se da su Talijani uporno napadali posebno prema položaju Sveta Gora i Vodice, gdje je izvedeno čak 18 uzastopnih napada. Uz ogromne gubitke uspjeli su osvojiti samo početne položaje kod sela Zagora i Plava (kota 383) i dio grebena Kuk. Priprema njihovih napada podrazumijevala je ogroman utrošak topničkog streljiva, a pješaka napadi izvođeni su nemilosrdno i ponavljani uvijek iznova, često u kratkim razmacima, unatoč velikim gubitcima. U tome se, posebno istaknuo zapovjednik talijanske 53. PD, general Maurizio Gonzaga "Markiz od Vodica", koji je zapravo zadavao najviše poteškoća obrani. Svježe postrojbe uvijek su mu bile pri ruci kako bi mogle zamijeniti iscrpljene i desetkovane prednje snage.

Uz iznimnu hrabrost i požrtvovanje branjena su područja većinom ostala u austrougarskim rukama. O hrabrosti najbolje govori podatak da je čak šest pripadnika primilo odličje Reda Marije Terezije, najviše vojno priznanje za izniman doprinos u borbama. To su bojnik Josef Baumann pl. Koryto, pukovnik Josef Janečka, GM Georg Scharizer pl. Reny, FML Josef Schneider pl. Manna-Au, satnik Gustav Sommewend i satnik Stanislaus Wieronski.

Gubici su s obje strane su bili vrlo veliki. Talijanska vojska je od preko 280 000 vojnika koji su krenuli u borbi, imala ukupne gubitke od 159 000 pripadnika i to oko 36 000 poginulih, 96 000 ranjenih, te 27 000 zarobljenih. Samo na Vodicama izgubljeno je 464 časnika i 11.000 vojnika.

Branitelji su također teško iskrvarili: od 165.000 vojnika imali su 7.300 mrtvih, 45.000 ranjenih i 24.000 nestalih ili zarobljenih. Samo u borbama za Banjšku planotu ukupni gubici iznosili su 1.950 mrtvih, 14.730 ranjenih, 7.570 nestalih i zarobljenih i 4.014 bolesnih. Izgubljeno je 507 topničkih cijevi i 224 strojnice. U toj bitci austrougarske snage ispucale su oko 38.000 tona streljiva, što je gotovo 2.000.000 granata, dok je s talijanske strane ispucano najmanje dva puta toliko.

ZAKLJUČAK

Trotdnevna Deseta bitka na Soči višestruko je nadmašila dotadašnjih devet u svim dimenzijama. Talijani su se nadali da će ovim napadom

iznuditi povoljnu odluku o ratu bez obzira na cijenu. Međutim, hrabra i uporna obrana austrougarskih snaga uspjela ih je u tome spriječiti. Bitka je vođena u vrlo složenim međunarodnim odnosima: Rusija se činila nemoćnom održati sklopljene sporazume, proljetna ofenziva zapadnih sila se mogla smatrati neuspjehom, Italija je krenula u realizaciju novoga napada na rijeci Soči koji na kraju nije uspio.

Literatura

BARDOLFF, Carl. urednik. Der Militär-Maria Theresien-Orden – die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914-1918, Beč, Verlag „Militärwissenschaftliche Mittelungen“, 1943.

FABINI, Ludwig. „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza in der 10. Isonzoschlacht vom 12. bis 30. Mai 1917.“ Militärwissenschaftliche Mitteilungen, Beč. 64, 5(1933.), 335- 357.

GALIĆ, Lovro. MARUŠIĆ, Branko. Tolminsko mostišče, sv. 1. Tolmin: Tominski muzej, 2005.

HERMAN-KAURIĆ, Vijoleta. TOMINAC, Nikola. Hrvatske postrojbe u borbama na Soči (Jugozapadno bojište), Zagreb, Fontes 21 (2015), 17 – 49.

GALIĆ, Lovro. „Je li se Sošku frontu moglo obraniti uz manje žrtava? Različita mišljenja o Borojevićevim strateškim opcijama na Jugozapadnoj fronti 1915.-1918.“, u: Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.–1920.) ur. Marin Manin., Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2011., 43-70.

ORŠOLIĆ, Tado. Dalmatinska pješaka pukovnija „Grof Lacy“ Br. 22. u Prvom svjetskom ratu, Zagreb – Zadar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Zadru, 2019., Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918. Das Kriegsjahr 1917, Sv. VI. Wien: Verlag Militärwissenschaften Mitteilungen, 1936.

RIZMAUL, Leon. Posljednje decimiranje. Hrvatski vojnik (Zagreb), 301-302 (2010.), 34.

STEINER, Jörg C. Heldenwerk 1914-1918: Die Träger der Goldenen Tapferkeitsmedaille und der Goldenen Tapferkeitsmedaille für Offiziere im Ersten Weltkrieg. Beč: Institute für Auszeichnungswesen und Uniformkunde, 2010.

TOMAC, Petar. Prvi svjetski rat 1914-1918. Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1973.

Najčešće korištene vojne kratice u tekstu

Najčešće korištene vojne kratice u tekstu: k. u. k. – Zajednička vojska (njem. Kaiserlicheskonigliches Heer); AOK – Austrougarsko vrhovno zapovjedništvo (njem. Armeekommando); PP – pješačka pukovnija (njem. Infanterieregiment – IR); FJB – lovačka bojna (njem. Feldjagerbataillon); PBrig – pješačka brigada (njem. Infanteriebrigade); ArtBrig – topnička brigada (njem. Feldartilleriebrigade- FABrig); PD – pješačka divizija (njem. Infanteriedivision – ID); LwPD – Landwehr pješačka divizija (Austrijska zemaljska obrana); HonPD – Honvéd pješačka divizija - Ugarska zemaljska obrana. Za domobranstvo se koristi kratica: Dom); StrD – streljačka divizija (njem. Schutzendivision - SchD); k – korpus (zbor); LstPD – Landsturm pješačka divizija (pučki ustanak, njem. Landsturminfanteriedivision). Kratice se analogno odnose na ostale razine postrojbi: pukovnija (P), brigada (Brig).

Da bi čitateljima bili razumljiviji vojni činovi navedeni u tekstu, donosimo usporedne nazive važnijih časničkih činova i njihove kratice u austrougarskoj i današnjoj hrvatskoj vojsci s osnovnim objašnjenjima: Hauptmann (Hptm) – satnik; Major (Mjr) – bojnik; Oberstleutnant (Obstl) – pukovnik (raniji nazivi: dopukovnik, potpukovnik); Oberst (Obst) – pukovnik, sadašnji hrvatski naziv: brigadir.

Generalski činovi: Generalmajor (GM) – prvi generalski čin u rangu hrvatskog brigadnoga generala; Feldmarschallleutnant (FML) – podmaršal ili hrv. general bojnik. Slijede generali s »tri zvjezdice« ovisno o rodu ili službi: Feldzeugmeister (FZM) – general topništva odnosno tehničke struke, General der Kavallerie (GdK) – general konjaništva, General der Infanterie (GdI) – general pješaštva. Najviši generalski činovi u austrougarskoj vojsci bili su Genera-oberst (GO) – general-pukovnik i (General) Feldmarschall (G)FM – feldmaršal (maršal).

Na temelju Austro-ugarske nagodbe iz 1867 ustrojeno je za ugarski dio monarhije Honvéd, a za austrijski dio ostao je prijašnji naziv: Landwehr. Unutar Honvéda ustrojeno je Kraljevsko ugarsko-hrvatsko domobranstvo, podređeno ugarskom Ministarstvu zemaljske obrane, ali s hrvatskim kao zapovjednim jezikom, hrvatskim simbolima na zastavama i posebnom prisegom. Domobranstvo u Dalmaciji i Istri bilo je ustrojeno po austrijskom modelu - Landwehr. Važno je napomenuti da u okviru velike reorganizacije kopnenih oružanih snaga tijekom 1917. godine, za dalmatinske pukovnije austrijskog Landwehra – 23. iz Zadra i 37. iz Gruža (Dubrovnik) - uvodi se naziv "streljačke pukovnije" (Schützen-Regiment) pa se za ratne događaje u 1917. i 1918. koristi taj naziv. Pučki (narodni) ili zemaljski ustanak - Landsturm trebao se aktivirati samo u slučaju rata, tj. opće mobilizacije i bio je pričuvna snaga koja se sastojala od muškaraca u dobi od 34 do 55 godina. Bio je podijeljen na austrijski carski (Kaiserlich) Landsturm i mađarski kraljevski (Königlich) Népfelkelés.

Poginuli i nestali pripadnici ličke 79. PP

Poginuli i nestali pripadnici ličke 79. PP u borbama tijekom 23. –26. svibnja na koti 652: Mile Špoljarić, Perušić, Kosinj; Luka Živković, Bjelovar, Gudovac; Ivan Sanija (?) Travnik, Pocolica (?); Petar Tašić (?), Bos. Gradiška; Mile Srdić, Bosanska Krupa; Mihajlo Ivančević, Otočac, Vrhovine; Mihajlo Aćimović, Nevesinje, Krivi Dol; Stjepan Nedić, Osijek, Erdut; Niko Bešlić, Zenica, Raspočje (?); Božo Orlović, Udbina, Podlapac; Ivo Stojak, Travnik, Orašje; Pavo Boškić, Var. Vakuf, Šehović; Marko Fumić, Brinje; Jure Iljadica, Šibenik; Mijo Lihtez, Novi Marof, Stjepan Pavković, Brod, Stupnik; Stevan Vrzić, Otočac, Brlog; Ivan Katić-Cindrić, Slunj, Cetinograd; Bude Plečaš, Gračac, Bruvno; Rade Koruga, Korenica; Ivan Kudelić, Koprivnica, Sokolovac; Tomo Ahel, Crikvenica, Drvenik; Anto Jukić, Žepče, Brankovići (BiH); Mato Kerkez, Krupa, Banjani; Marijan Šljivar, Sanski Most; Milovan Latas, Slunj, Rakovica; Nedo Samonković (?), Sarajevo, Hadžići; Obrad Vrtikapa, Ljubinja, Ivica (?); Anton Močilac, Slunj, Cetinograd; Ivan Kožul, Mostar, Uzorići; Josip Bešenić, Novi Marof; Antun Klobučar, Kosinj, Perušić; Nikola Divčić, Sarajevo, Trebević (BiH); Gabro Pajnić, Križevci, Raven; Martin Lacković, Novi Marof; Josip Ljubić, Perušić; Stevo Prčajić, Garešnica; Ilija Korica, Gospić, Medak; Jovan Kapović, Rogatica, Pećine (BiH); Petar Vranješ, Korenica, Bunić; Ivan Štimac, Kosinj, Perušić; Ivan Majkopet (?), Zagreb, Brdovec; Poldi (?) Rogić, Senj, Juraj; Josip Novak, Grubišno Polje, Ivanovo Selo; Osman Begić, Srebrenica, Pobude (?); Niko Piljić, Varcar Vakuf, Ivan Dujmović, Korenica, Zavalje; Luka Puklavec, Ludbreg, Martijanec; Tomo Bubljić, Daruvar, Dežanovac; Ibro Mutavdžić, Foča (BiH); Vid Koščak, Novi Marof; Danijel Klobučar, Perušić, Kosinj; Ilija Simić, Kotor Varoš, Bregovi (BiH); Stanoje Tendžerić (?), Bos. Gradiška (BiH); Martin Marjančević, Požega, Pleternica; Marko Vukelić, Brinje; Dragoje Čučak, Dolnji Lapac; Istvan Gal, Ugarska; Marko Dorić, Dl. Miholjac, Šljivoševići; Mato Šarić, Šibenik; Nikola Katavić, Imotski, Proložac; Lazo Perić, Sanski Most (BiH); Franjo Barčanac, Lukač, Virovitica; Stevan Prole (?), Jajce, Sorici (?); Ivan Hećimović, Perušić; Vaso Nišković, Gračanica; Ilija Rajačić, Brinje; Vjekoslav Vuković, Brinje, Jezzerane. Poginuli su sahranjeni na današnjem groblju Grgar – Britof istočno od Sv. Gore. Izvor: ÖeStA/KA, IR 79, NVL Nr. 39, e. nr. 1631.

Izvori:

BÖSCH, Reinhard Eugen. „Die Haltung der südslawischen Soldaten des österreichungarischen Heeres im ersten Weltkrieg. Eine Dokumentation, dargestellt nach den Gefechtsberichten der Infanterie“. Neobjavljena doktorska disertacija, Sveučilište u Beču, 1982.

DUBRAVČIĆ, Frane. Živ sam i dobro mi je! Uspomene iz Prvog svjetskog rata 1914.-1918. Otočac: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, 2002.

Österreichisches Staatsarchiv (ÖeStA) – Kriegsarchiv (KA), Wien, Neue Feld Akten (NFA), Verlustliste IR 79.

ÖeStA-KA-NFA: Austrija, Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Beč, Neue Feld Akten. Belohnungs-Antrag, Goldene Tapferkeitsmedaille.